

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

**Durum Tahmin
PİRİNÇ
2023**

TARIMSAL EKONOMİ ve POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ

TEPGE

Durum ve Tahmin

PIRINÇ

2023

Hazırlayan

Dr. Selda ARSLAN

Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
selda.arslan@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 387
E-ISBN: 978-625-94245-4-5

©TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

Aralık/2023

İletişim:

Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı, 06800,
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833
Faks: 0312 287 5854

Bu rapor TEPGE'nin izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz. Raporun bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazara aittir.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen “ 2017 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması ” na aittir.
(<http://www.tarimormaninsan.com/img/9-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/ikincilik-odulu-irfan-cimen.jpg>)

ÖNSÖZ

Enstitümüz araştırmacıları tarafından hazırlanan “Durum ve Tahmin” raporları; bir yandan temel bilgi ve veri tabanı oluşturulmasını sağlarken, diğer yandan da sektördeki gelişmeleri yakından izleyerek sektör paydaşlarını bu gelişmelerden zamanında ve doğru bir şekilde haberdar ederek bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu raporlarda dünya ve Türkiye’de; bitkisel ürünlerin bir önceki yıla ait üretim, kullanım, ihracat, ithalat, bitiş stokları ve fiyatlarında ortaya çıkan gerçeğeşmeler “Durum”; içinde bulunulan yıla ait gerçeğeşen fakat tam netleşmeyen gelişmeler “Tahmin”; bir sonraki yıla ait muhtemel gelişmeler ise “Öngörü” adı altında sistematik olarak incelenmektedir.

Çeltik Türkiye’nin önemli tarımsal ürünlerinden biridir. Çeltik veriminin dünya ortalamasının üzerinde olması sebebiyle çeltik piyasasının izlenmesi ve gelişmelerin değerlendirilmesi gerekliliği de önem arz etmektedir.

Raporu hazırlayan Sayın Dr. Selda ARSLAN’a emeklerinden dolayı teşekkür eder, raporun sektör paydaşlarına faydalı olmasını dilerim.

Dr. Uęur İLKDOęAN
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

1. DÜNYADA DURUM: 2021/22.....	1
1.1. Üretim, Kullanım ve Stoklar.....	1
1.2. Ticaret ve Fiyatlar.....	3
2. DÜNYADA TAHMİN: 2022/23.....	7
2.1. Üretim, Kullanım ve Stoklar.....	7
2.2. Ticaret ve Fiyatlar.....	9
3. DÜNYADA ÖNGÖRÜ: 2023/24.....	12
3.1. Üretim, Kullanım ve Stoklar.....	12
3.2. Ticaret ve Fiyatlar.....	15
4. TÜRKİYE’DE DURUM: 2021/22.....	18
4.1. Üretim, Kullanım ve Stok Değişimi.....	18
4.2. Dış Ticaret.....	20
4.3. Fiyatlar ve Parite.....	23
5. TÜRKİYE’DE TAHMİN: 2022/23.....	25
5.1. Üretim, Kullanım ve Stok Değişimi.....	25
5.2. Dış Ticaret.....	27
5.3. Fiyatlar ve Parite.....	29
6. TÜRKİYE’DE ÖNGÖRÜ: 2023/24.....	31
6.1. Üretim, Ticaret ve Fiyatlar.....	31
7. TÜRKİYE’DE ÇELTİK TARIMI, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	34
EK TABLOLAR.....	38
KAYNAKLAR	53

TABLolar

Tablo 1.	Dünya pirinç arz ve kullanım durumu.....	1
Tablo 2.	FAO pirinç fiyatları endeksi.....	5
Tablo 3.	Dünya pirinç ihracat fiyatları.....	6
Tablo 4.	Dünya pirinç arz ve kullanım tahmini.....	7
Tablo 5.	Dünya pirinç arz ve kullanım öngörüsü.....	13
Tablo 6.	Türkiye’de çeltik üretiminde verilen destekler.....	20
Tablo 7.	Türkiye’de arz ve kullanım öngörüsü.....	33
Ek Tablo 1.	Dünya pirinç verileri.....	39
Ek Tablo 2.	FAO pirinç fiyatları endeksi	40
Ek Tablo 3.	Seçili çeşitlerde uluslararası pirinç fiyatları	41
Ek Tablo 4.	Türkiye pirinç denge tablosu.....	42
Ek Tablo 5.	Türkiye’de illere göre çeltik verimi	43
Ek Tablo 6.	Türkiye’de illere göre çeltik ekilen alanlar	44
Ek Tablo 7.	Türkiye’de illere göre çeltik üretimi	45
Ek Tablo 8.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç ihracat miktarı.....	46
Ek Tablo 9.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç ithalat miktarı	46
Ek Tablo 10.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç ihracat değerleri.....	47
Ek Tablo 11.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç ithalat değerleri	48
Ek Tablo 12.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik ihracat miktarı	49
Ek Tablo 13.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik ithalat miktarı	49
Ek Tablo 14.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik ihracat değerleri.....	50
Ek Tablo 15.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik ithalat değerleri	51
Ek Tablo 16.	Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla üretici ve tüketici fiyatları	52

GRAFİKLER

Grafik 1.	Dünya çeltik ekim alanı ve üretiminde önemli ülkelerin payları (2021/22)	2
Grafik 2.	Dünya pirinç ihracatında önemli ülkelerin payları (2021/22)	4
Grafik 3.	Dünya pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2021/22).....	4
Grafik 4.	Dünya çeltik ekim alanı ve üretiminde önemli ülkelerin payları (2022/23).....	8
Grafik 5.	Dünya pirinç başlangıç ve bitiş stoklarında önemli ülkelerin payları (2022/23).....	9
Grafik 6.	Dünya pirinç ihracatında önemli ülkelerin payları (2022/23).....	10
Grafik 7.	Dünya pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2022/23).....	11
Grafik 8.	Dünya çeltik ekim alanı ve üretiminde önemli ülkelerin payları (2023/24).....	13
Grafik 9.	Dünya pirinç başlangıç ve bitiş stoklarında önemli ülkelerin payları (2023/24).....	15
Grafik 10.	Dünya pirinç ihracatında önemli ülkelerin payları (2023/24).....	16
Grafik 11.	Dünya pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2023/24).....	17
Grafik 12.	Türkiye'nin çeltik ithalatında önemli ülkelerin payları (2021/22)	22
Grafik 13.	Türkiye'nin pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2021/22).....	22
Grafik 14.	Türkiye'de aylara göre çeltik üretici ve pirinç tüketici fiyatları (2021/22).....	23
Grafik 15.	Türkiye'nin çeltik ithalatında önemli ülkelerin payları (2023/24).....	29
Grafik 16.	Türkiye'nin pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2023/24).....	29

HARİTALAR

Harita 1.	Türkiye'de çeltik ekili alanlarda ön planda olan iller (2021/22).....	19
Harita 2.	Türkiye'de çeltik üretiminde ön planda olan iller (2021/22).....	19
Harita 3.	Türkiye'de çeltik ekili alanlarda ön planda olan iller (2022/23)	26
Harita 4.	Türkiye'de çeltik üretiminde ön planda olan iller (2022/23).....	26

1. DÜNYADA DURUM (2021/22)

Dünyada 2021/22 sezonu çeltik tarımı, COVID-19 pandemisinin getirdiği tüm olumsuzluklara rağmen, üretimin aksamaması için alınan önlemler sayesinde başarıyla gerçekleştirilmiştir. 2021/22 sezonunda 165,5 milyon hektar alandan, yaklaşık 514 milyon ton pirinç elde edilmiştir. Dünyada ithalat yaklaşık 54,4 milyon ton, ihracat ise 56,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu sezonda dünyada tüketim 516,3 milyon ton, bitiş stokları ise yaklaşık 183 milyon ton olmuştur.

1.1. Üretim, Kullanım ve Stoklar

2021/2022 sezonunda COVID-19 pandemisinin etkileri ile birlikte yüksek girdi maliyetleri ve su kısıtları da dünya pirinç üretiminin artmasına engel teşkil edecekken, uygulanan kamu politikaları sayesinde 2022 yılında üretim artışı sağlanmıştır (FAO, 2022a). Başka bir ifadeyle dünyada 2021 yılında çeltik tarımı, devam eden COVID-19 pandemisinin olumsuzluklarına rağmen, üretimin aksamaması için alınan önlemler sayesinde başarıyla gerçekleştirilmiştir. 2021/22 sezonunun Ağustos ayında tamamlanmasının ardından, ABD Tarım Bakanlığı (USDA) verilerine göre, dünyada pirinç arzı bir önceki sezona göre artış göstererek (%2,5) 755,6 milyon tona ulaşmıştır (Tablo 1). Bu durumda hem ekim alanlarının hem de verimin etkisi bulunmaktadır. Nitekim 2021/2022 sezonunda, çeltik ekim alanlarında ve verimde bir önceki sezona göre artış yaşanmıştır.

Çin'in pirinç stoğunda yaşanan revizyon ve Hindistan'ın pirinç stoğunda yaşanan gerileme sonrası dünya başlangıç stoklarında yıllık artış oranı yıldan yıla düşme eğiliminde olmuştur. Sezonun başlangıcında 187,3 milyon ton olan stokta, bir önceki sezona göre %3,1 artış gerçekleşmiştir. Yıllık artış oranı bir önceki sezonun üzerinde seyretmiştir (Tablo 1). Çin sezona en fazla pirinç stoğu ile başlayan ülke olarak dünya stoğunun %64'1'ini elinde bulundurmıştır. Hindistan ise %18,7 oranla yüksek pirinç stoğuna sahip

olan ikinci ülke olmuştur. Bu iki ülke toplam başlangıç stoklarının yaklaşık %83'üne sahiptir. Endonezya yaklaşık %7,6, Filipinler ise %7,2 oranla bir önceki sezon stoklarına göre en çok azalmanın görüldüğü ülkeler olmuştur (Ek Tablo 1).

Tablo 1. Dünya pirinç arz ve kullanım durumu

(milyon ton)	2020/21	2021/22	Değ. %
Başlangıç stokları	181,6	187,3	3,1
Üretim	509,2	513,8	0,9
İthalat	46,4	54,4	17,2
Toplam arz=	737,2	755,6	2,5
Toplam kullanım			
İhracat	51,2	56,9	11,1
Yurtiçi tüketim	498,6	516,3	3,5
Bitiş stokları	187,3	182,4	-2,6

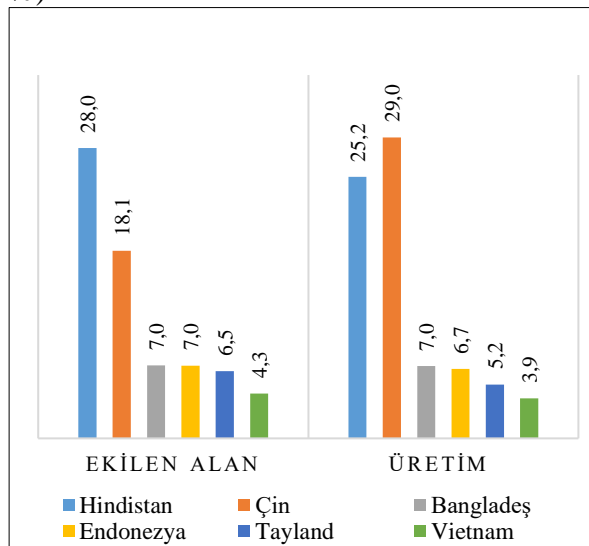
Kaynak: Ek Tablo 1

Çeltik tarımı 2021 yılında başarıyla gerçekleştirilmiş olup çeltik ekiliş alanlarında bir önceki sezona göre %0,3 artış yaşanmıştır. Hindistan önceki yıllarda olduğu gibi çeltik ekiliş alanlarında ilk sırada yer almıştır. USDA Eylül ayı verilerine göre, 2022 yılında Hindistan'da 46,3 milyon hektar alanda, ikinci sırada yer alan Çin'de ise yaklaşık 30 milyon hektar alanda çeltik tarımı gerçekleştirilmiştir. Tayland'da ve Endonezya'da ise bir önceki sezona göre ekiliş alanlarında %1,8 oranında artış söz konusudur. Çeltik tarımı toplamda 165,5

milyon hektar alanda gerçekleştirilmiştir (Ek Tablo 1).

İklimin kurak seyretmesi, ülkelerde COVID-19 pandemisinin olumsuz etkilerinin devam etmesi ve sulama imkanlarının kısıtlılığı gibi nedenlerle 2021/22 sezonunda dünya çeltik üretimi önceki sezona göre sadece %0,9 oranında artarak 513,8 milyon ton düzeyde gerçekleşmiştir. Üretimde Asya Ülkeleri içerisinde önde gelen Çin dünyada lider ülke konumunu korumaktadır. Çin’de bir önceki sezona kıyasla %0,5 artışla 148,9 milyon ton pirinç üretilmiş, bu artış diğer ülkelerdeki artışlarla desteklenerek bir önceki sezonun dünya üretim miktarında %0,5’lik artış sağlanmıştır. Üretimde bir önceki sezona göre %4,1 artış ile 129,5 milyon ton pirinç elde eden Hindistan ikinci sırada gelmiştir. Hindistan’ı ise 35,8 milyon tonla Bangladeş, 34,4 milyon tonla Endonezya ve 26,7 milyon tonla Vietnam izlemiştir. Hindistan, Bangladeş, Endonezya ve Tayland’da bir önceki sezona göre artan ekiliş alanları üretimde de artışın olmasını sağlamıştır. 2021/22 sezonunda dünya çeltik ekiliş alanları ve pirinç üretimi ön planda olan ülkelerin payları Grafik 1’de verilmiştir.

Grafik 1. Dünya çeltik ekim alanı ve üretiminde önemli ülkelerin payları (2021/22, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

USDA verilerine göre; 2021/22 sezonunda dünyada ortalama çeltik verimi 4,64 ton/ha olarak gerçekleşmiştir. Bu değer bir önceki sezon çeltik veriminin az da olsa üzerindedir.

Dünyanın pirinç ambarı olan Asya’da uygun muson yağmurları desteğiyle 2022 yılı üretiminde artış yaşanmıştır. Bununla birlikte alternatif ürün fiyatlarındaki artışlar çeltik ekimi ve diğer ürünlerin ekimi konusunda arazi rekabeti oluşturmuştur. Asya Ülkeleri’nde çeltiğin gıda güvenliği bakımından stratejik bir ürün olması nedeniyle hükümet tarafından destek sağlanmaktadır. Bu sayede Asya Ülkeleri’nde çeltik ekimleri büyük ölçüde zarar görmemiştir. Arjantin, Brezilya ve Paraguay’da ise devam eden su kıtlığı ve yüksek sıcaklıklar nedeniyle çeltik üretiminde düşme yaşanmıştır (FAO, 2022a). Verimde bir önceki sezon olduğu gibi Avustralya 10,98 ton/ha ile ilk sırada yer alırken, Uruguay bir önceki sezona göre %2,2 verim azalışı göstererek 9,21 ton/ha verimle geçen sezon birinciliği paylaştığı Avustralya’nın gerisinde kalmıştır. Çeltik verimi yüksek olan diğer ülkeler sırasıyla ABD, Mısır ve Peru’dur. Türkiye ise önceki sezona göre %8,5 azalarak 8,32 ton/ha çeltik verimi ile altıncı sırada yer almıştır (Ek Tablo 1).

Tüketiciler üzerinde COVID-19 pandemisinin etkilerini gidermek için düzenlenen devlet yardım programlarının artırılması sayesinde 2021/22 sezonunda dünyada pirinç tüketimi 517,9 milyon tonla tüm zamanların en yüksek değerine ulaşmıştır. Bir önceki sezona kıyasla tüketimde %3,8 artış söz konusu olup bu artış çoğunlukla pirincin gıda olarak tüketimi ile ilgilidir. Nitekim kullanılan pirincin %82’sini gıda amaçlı kullanım oluşturmaktadır. FAO verilerine göre, gıda amaçlı tüketimde bir önceki sezona göre artış oranı %1,4 olmuştur (FAO, 2021; FAO, 2022a). Bu artış dünya nüfus artışıyla orantılı olmuş ve dünyada kişi

başına düşen pirinç tüketimi önceki yıla göre değişim göstermeyerek 54,2 kg/yıl düzeyinde kalmıştır. Asya Kıtası'nda arz artışı ve gıda yardımlarının etkisiyle kişi başına düşen pirinç tüketimi son sekiz yılın en yüksek seviyesi olan 77,3 kg/yıl'a ulaşmıştır (FAO, 2021). Öte yandan, tohum, gıda dışı endüstriyel kullanımlar ve hasat sonrası kayıplara yönelik birleşik kullanım hacminde önceki yıla kıyasla kayda değer bir değişim olmamakla birlikte pirincin hayvan yemi olarak kullanımında artış olmuştur. Pirincin hayvan yemi olarak kullanımı dünya pirinç kullanımının az bir kısmını (%3) oluşturmaktadır. Ancak 2020 yılının sonlarından bu yana tahıl ve soya fasülyesi fiyatlarında meydana gelen artışlar, özellikle Çin ve Uzak Doğu Ülkeleri'nde fazla pirinci ticari hayvan yemine yönlendirmeye yönelik ilginin artmasına neden olmuştur. Bu durum her ne kadar kısa vadede Çin başta olmak üzere Uzak Doğu Ülkeleri için geçerliliğini sürdürmekte olsa da uygun maliyetli mısır ve buğday mahsullerinin varlığı, ticari yem bileşeni olarak pirincin çekiciliğini gölgelemiştir (FAO, 2021).

Arzın fazla olması sayesinde 2021/22 sezonu dünya pirinç tüketimi 516,3 milyon tonla tüm zamanların en yüksek değerine ulaşmıştır. Bir önceki sezona kıyasla tüketimde %3,5 artış söz konusu olup bu artış çoğunlukla pirincin gıda olarak tüketimi ile ilgilidir.

Tüketimde ilk sırada 156,4 milyon tonla Çin yer almaktadır. Hindistan 110,4 milyon ton tüketimle Çin'i takip etmiştir. Pirinç tüketiminde Hindistan'ı sırasıyla Bangladeş, Endonezya ve Vietnam izlemiştir (Ek Tablo 1).

FAO verilerine göre; 2021/22 sezonunda kişi başına pirinç tüketimi 53,8 kg/yıl olarak gerçekleşmiştir (FAO, 2022a).

2021/22 pazarlama sezonu sonunda dünya pirinç stokları tarihi bir zirvede seyretmiştir (FAO, 2021). 2021/22 sezonu için dünyada stok/kullanım oranı önceki sezona göre %0,5 artarak %36,9 düzeyinde gerçekleşmiştir (FAO, 2022a). 2021/22 sezonundaki 182,4 milyon ton pirinç stoğu 2022/23 sezonuna devretmiştir. Çin, yıl sonunda 113 milyon ton pirinç stoğu ile ilk sırada yer alırken, Çin'i 34 milyon ton stokla Hindistan takip etmektedir (Ek Tablo 1). Her iki ülke dünya pirinç stoğunun yaklaşık %80,6'sını elinde bulundurmaktadır. Bitiş stoklarında ön planda olan diğer ülkeler ise sırasıyla Tayland, Filipinler ve Endonezya olmuştur.

2021/22 sezonu için dünyada stok/kullanım oranı önceki sezona göre %1,1 oranında artarak %37,8 düzeyinde gerçekleşmiştir (FAO, 2022a, FAO, 2023c).

1.2. Ticaret ve Fiyatlar

Asya Ülkeleri'nin ithalat talebinde beklenen azalmaya rağmen, uluslararası pirinç ticareti 2022'de büyümeye devam etmiş ve tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır (FAO, 2021).

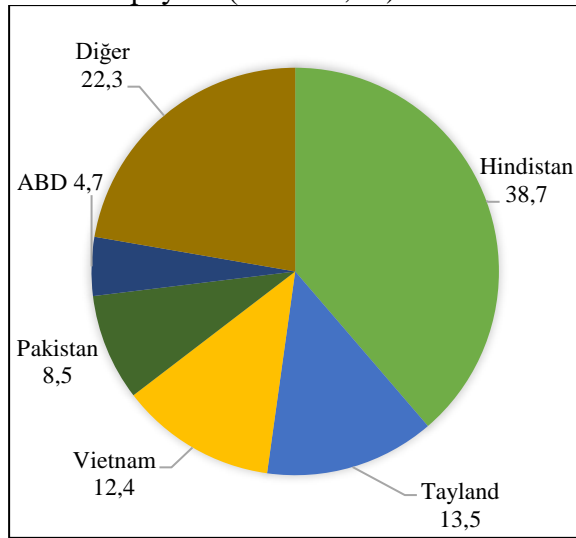
2021/2022 sezonunda üretimde sağlanan artış sayesinde dünya pirinç kullanımı ve ticaretinde de artış olmuştur (FAO, 2022a). 2022 yılı pirinç ticaretinde bir önceki yıla göre görülen büyümede Pakistan, Tayland, Vietnam ve Hindistan'da artan ihracat miktarları etkili olmuştur. Pakistan ve Tayland'da bir önceki sezona göre %22'nin üstünde ihracat artışları gerçekleşmiştir. Önceki yıla göre ihracat artış oranı incelendiğinde başlıca ihracatçı ülkeler arasında Pakistan ve Tayland'dan sonra en büyük artış oranına %12,5'lik büyüme ile Vietnam'ın sahip olduğu görülmektedir (Ek Tablo 1).

USDA verilerine göre; 2021/22 sezonunda bir önceki sezona kıyasla dünya pirinç ithalatında %17,2; ihracatında ise %11 artış yaşanmıştır.

2021/22 sezonunda dünya pirinç ihracatı 56,9 milyon tona ulaşmıştır. Pirinç ihracatında 22 milyon tonla Hindistan ilk sırada yer alırken, ihracatta ikinci ülke konumunu 7,7 milyon ton pirinç ihracatı yapan Tayland, üçüncü ülke konumunu ise 7,1 milyon ton ile Tayland'a çok yakın olan Vietnam almıştır. Tayland ve Vietnam'ı sırasıyla 4,8 milyon ton ihracatla Pakistan ve 2,7 milyon ton pirinç ihracatıyla ABD izlemiştir (Ek Tablo 1).

2021/22 sezonunda pirinç ihracatında öncülüklerin dünya pirinç ihracatı içerisindeki payları Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2. Dünya pirinç ihracatında önemli ülkelerin payları (2021/22, %)

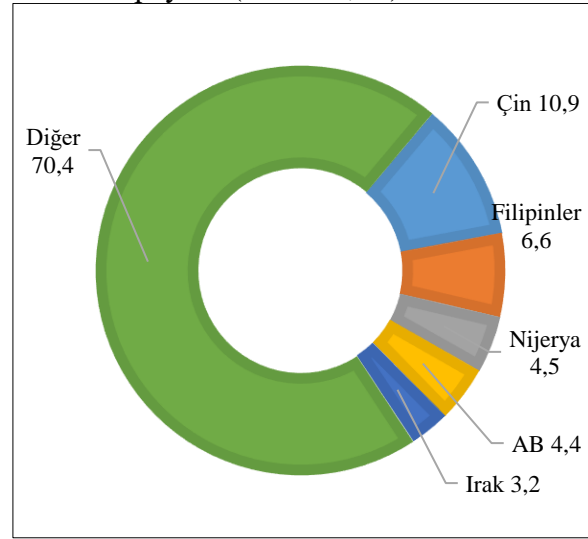

Kaynak: Ek Tablo 1

2021/22 sezonunda dünya pirinç ithalatı bir önceki sezona göre %17,2 artarak yaklaşık 54,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki sezona kıyasla oluşan artışta COVID-19 pandemisinin şartlarından kaynaklanan kısıtlama ve politikaların esnetilmesi etkili olmuştur. Çin'de değişen rezervler doğrultusunda yıldan yıla değişim gösteren ithalat ise 2022 yılında bir önceki sezona göre %41,1 artarak 5,9 milyon tona yükselmiş ve Çin ithalatta dünyadaki lider konumunu

sürdürmüştür (Grafik 3). USDA verilerine göre ikinci ülke konumunu 3,6 milyon ton pirinç ithalatı ile bir önceki sezona göre %63,6 oranında artış gösteren Filipinler, üçüncülüğü ise bir önceki sezona göre %40,3 oranında büyüme gösteren Nijerya almıştır. Nijerya'yı sırasıyla AB ve Irak takip etmiştir (Ek Tablo 1).

Grafik 3. Dünya pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2021/22, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) 2021/22 piyasa yılı başlangıcı olan eylül ayında, ortalama 98,7 puanla ağustos ayına göre %14,7; bir önceki sezona göre ise %5,1 oranında değer kaybetmiştir (Tablo 2).

Asya Ülkeleri'nde eylül ayında Indica pirinç fiyatlarında en büyük düşüş Pakistan ve Vietnam'da gerçekleşmiştir. Düşüşün en temel sebebi 2021 yılı pirinç hasadının başlamış olmasıdır. Filipinler'de önemli ithalat yetkilerinin çıkışı ile ilgili endişeler de Vietnam'daki kısmi düşüşleri desteklemiştir. Dış talepteki düşüşün yarattığı aşağı yönlü baskı, ihracat arzındaki azalmanın gerisinde kaldığı için, Tayland pazarında Eylül ayında fiyatların daha kararlı olduğu tahmin edilmektedir. Muson sezonu ürünlerinin hasadının başlamasından önce gerçekleşen

Afrika alımları, Hindistan'da yarı işlenmiş ürünlerde fiyat artışına sebep olmuştur. Diğer çeşitlerin bazılarında fiyatlarda talep azalmasına bağlı düşüşler gözlenmiş, bazılarında ise değişim olmamıştır (EST, 2020).

2021 yılı Ekim ayında FAO tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) 99,9 puanla, sezon başlangıcına göre %1,2 oranında artarak son

iki ayın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bununla birlikte endeks bir önceki yıla göre %4 düşüş göstermiştir. 2021 yılında bir önceki yıla göre endekste yaşanan düşüş çoğunlukla Glutenli çeşitlerin %29,6 ve Aromatik çeşitlerin %11 civarında değer kaybetmesi ile bağlantılıdır. Yıl bazında değerlendirildiğinde, 2022 yılında iniş çıkışlar eşliğinde fiyat istikrarının pek sağlanamadığı söylenebilir (Ek Tablo 2).

Tablo 2. FAO pirinç fiyatları endeksi (2014-2016=100)

Piyasa Yılları		Tüm pirinç	Japonica	Indica	Aromatic	Glütenli
2020		110,2	89,6	114,4	97,6	124,0
2021		105,8	101,4	112,2	86,9	87,3
2021	Ağustos	97,9	102,7	102,8	82,4	76,5
	Eylül	98,7	103,1	103,8	82,7	78,2
	Ekim	99,9	104,8	104,9	84,5	79,0
	Kasım	99,9	108,1	104,1	85,9	80,2
	Aralık	98,3	109,3	102,0	85,4	80,9
2022	Ocak	101,4	113,4	104,4	89,8	88,6
	Şubat	102,5	113,9	105,3	92,1	87,3
	Mart	103,0	116,8	106,3	91,2	84,0
	Nisan	105,5	120,3	108,1	95,8	84,7
	Mayıs	109,2	124,6	110,9	102,7	89,7
	Haziran	110,8	126,6	112,1	106,3	84,7
	Temmuz	108,4	128,3	108,8	106,5	81,9
	Ağustos	108,5	129,1	107,9	109,6	84,8
	Eylül	110,9	134,8	111,6	106,9	84,1
Eylül-Ağustos	2020/21	109,4	95,3	116,2	90,3	96,2
Ortalaması	2021/22	103,8	116,5	106,6	94,4	83,7

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 03.10.2023)

FAO Tüm Pirinç Fiyat Endeksi Mayıs ayında 2021 yılı Aralık ayına göre %11,1 artarken bir önceki yılın aynı ayının %1,3 altında kalarak ortalama 109,2 puan olmuştur. FAO tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) 2022 yılının ilk 8 aylık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,6 oranında azalma göstermiştir (Tablo 2).

Uluslararası pirinç fiyatları baskı altında olmakla birlikte 2022 yılının başından itibaren istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. Söz konusu bu artış Japonica ve Aromatik pirinç çeşitlerindeki güçlü ithalat talebi ve arz

kısıtlamalarına bağlanabilir. İlâveten, 2022'de FAO Tüm Pirinç Fiyat Endeksi'ne göre, en çok ticareti yapılan Indica çeşitlerinin Asya Ülkeleri'nde fazla miktarda bulunabilirliği fiyat artışlarını sınırlandırmış, bu nedenle de fiyatlar Mayıs 2022'de bir önceki yıl seviyelerinin %1,2 altında kalmıştır. Bununla birlikte fiyatlar 2021 yılı kapanış fiyat seviyelerine göre %11,1 oranında artış göstermiştir. Fiyat artışları Aralık 2021'den bu yana en çok Japonica (%14) ve Aromatik (%20,3) pirinç çeşitlerinde yaşanmıştır (FAO, 2022a).

Uluslararası pirinç fiyatları, ABD dolarına karşı para biriminin değer kaybetmesi, yüksek navlun maliyetleri ve konteyner kıtlığı gibi nedenlerden dolayı Mayıs 2021'den itibaren genel olarak düşme eğiliminde olmuştur. FAO Tüm Pirinç Fiyat Endeksi Ekim 2021'de 99,9 puan olarak gerçekleşmiş olup aynı yılın

Mayıs ayına göre %9,7; bir yıl önceki seviyesine göre ise %7,9 oranında azalmıştır (FAO, 2021).

Dünya ticaretine konu bazı pirinç çeşitlerinin yıllık fiyat ortalamaları ve 2020/21 sezonuna ait aylık fiyatları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Dünya pirinç ihracat fiyatları (\$/ton)

	Tayland B % 100 beyaz	Tayland A1 Super beyaz kırık	ABD Uzun taneli beyaz 2, %4	Pakistani Basmati
2020/2021	509,0	440,0	570,0	850,0
2021/2022	437,2	396,4	609,3	920,7
2021 Eylül	416,0	361,0	565,5	697,5
Ekim	415,4	369,8	570,6	737,6
Kasım	414,8	375,5	573,0	743,8
Aralık	414,5	369,8	576,0	735,0
2022 Ocak	441,8	392,3	574,5	855,8
Şubat	442,7	403,7	589,0	897,0
Mart	435,5	406,8	600,3	873,3
Nisan	444,8	421,0	621,0	879,2
Mayıs	479,3	436,5	650,0	985,5
Haziran	463,8	433,3	653,3	1.149,0
Temmuz	433,0	395,8	662,4	1.244,8
Ağustos	445,5	391,3	671,5	1.249,5

Kaynak:FAO (Erişim tarihi: 03.10.2023)

2. DÜNYADA TAHMİN (2022/23)

Dünyada 2022/23 sezonunda 165,6 milyon hektar alandan 513,6 milyon ton pirinç elde edildiği tahmin edilmektedir. Tahminlere göre dünyada ithalat yaklaşık 54 milyon ton, ihracat ise 54,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Tüketimin 523,1 milyon ton, bitiş stoklarının ise 172,2 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir.

2.1. Üretim, Kullanım ve Stoklar

Dünyada üretici (bitkisel ve hayvansal üretim) marjları yükselen girdi maliyetleri nedeniyle giderek daralmaktadır. Enerji, gübre, tohum, yem ve tarım ilaçları vd. girdi maliyetlerinin giderek artması üreticileri girdi kullanımını azaltmaya veya daha az girdi yoğun ürünlere geçmeye zorlamaktadır. Söz konusu bu durumun özellikle buğday, pirinç ve mısır gibi temel gıda maddelerinin uluslararası piyasalara ihracatında baskı yaratması, temel gıda ihtiyaçlarını karşılamak için büyük ölçüde ithalata bağımlı olan ülkeleri ise risk altında bırakması muhtemeldir (FAO, 2022a).

2022/23 sezonuna ait tahminlere göre tahıllar içinde en fazla düşüşün mısırdaki olacağına, bunu buğday ve pirincin takip edeceğine işaret etmektedir. Özellikle Kuzey yarım kürede geçen kurak yaz mevsiminin bu düşmede etkili olması muhtemeldir (FAO, 2022a).

Her ne kadar sert hava koşulları ve girdi maliyetlerindeki keskin artışların üretimi düşüreceği ve ihraç edilebilir arzı daraltacağı tahmin edilse de genel olarak yeterli hasatla 2022/23 sezonunda pirinç arzının da yeterli olacağı tahmin edilmektedir.

Asya'nın, özellikle Güney Asya'da zamansız yağmurlar nedeniyle verimde düşme olması ancak bu düşmenin ekim alanlarında yaşanan artışla telafi edilmesi beklenmektedir. Afrika'da Okyanusya'da da üretimde toparlanma kaydedilmiştir. Bununla birlikte özellikle de pirinç hasadının onlarca yılın en düşük seviyelerine düşmesinin beklendiği ABD ve Avrupa'da üretimde azalma olması tahmin edilmektedir (FAO, 2022b).

2022/23 sezonunun Ağustos ayında tamamlanmasının ardından, USDA verilerine göre dünya pirinç arzının bir önceki sezona göre %0,8 azalışla yaklaşık 750 milyon tona gerileyeceği tahmin edilmektedir (Tablo 4). Çin'de başlangıç stoklarında yıllık artış oranı yıldan yıla düşmekte olup sezonun başlangıcında 113 milyon ton olan stokta, bir önceki sezona göre %3 azalma olacağı tahmin edilmektedir. Çin başlangıç stoklarının %61,9'una, Hindistan ise %18,6'sına sahip olup bu iki ülke toplam stoğun %80,6'sını oluşturmaktadır (Ek Tablo 1).

Tablo 4. Dünya pirinç arz ve kullanım tahmini

(milyon ton)	2021/22 (Durum)	2022/23 (Tah.)	Değ. %
Başlangıç stokları	187,3	182,4	-2,6
Üretim	513,9	513,6	-0,1
İthalat	54,4	53,7	-1,3
Toplam arz=	755,6	749,7	-0,8
Toplam kullanım			
İhracat	56,9	54,3	-4,6
Yurtiçi tüketim	516,3	523,1	1,3
Bitiş stokları	182,4	172,2	-5,6

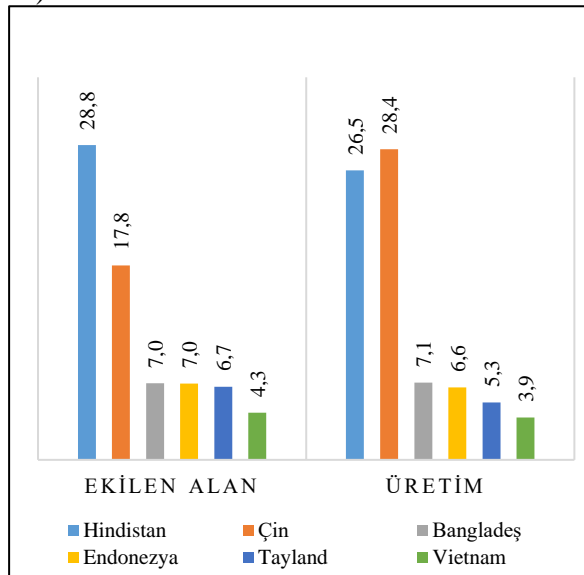
Kaynak: Ek Tablo 1

Dünyada 2022 yılı çeltik ekiliş alanlarında arazi kısıtı, alternatif ürün fiyatlarının cazip gelmesi, artan girdi maliyetleri, su kısıtı vb. nedenlerden dolayı bir önceki sezona göre az bir oranda (%0,04) artış yaşandığı ve 165,6 milyon hektar alanda üretim yapıldığı tahmin edilmektedir. Hindistan her yıl olduğu gibi çeltik ekiliş alanlarında ilk sırada yer almaktadır. USDA verilerine göre, 2022/23

sezonunda Hindistan'da 47,7 milyon hektar alanda, ikinci sırada yer alan Çin'de 29,5 milyon hektar alanda çeltik tarımı gerçekleştirilmiştir. Çeltik tarımında yer alan ülkelerin bir önceki sezona göre ekim alanında azalma görülürken; Hindistanda bir önceki sezona göre ekim alanlarında %3,1; Tayland'da ise %3,5 artış söz konusudur.

İklimin kurak seyretmesi ve sulama imkanlarının kısıtlılığı gibi nedenlerle 2022/23 sezonunda dünyada çeltik üretiminin önceki sezona göre %0,1 oranında azalarak 513,6 milyon tona gerilediği tahmin edilmektedir. Tahminlere göre üretimde Çin 145,9 milyon tonla lider ülke konumunu korumuştur. Çin'i 136 milyon tonla Hindistan, 36,4 milyon tonla Bangladeş izlemektedir. Hindistan'da bir önceki sezona göre artan (%3,1) ekiliş alanları üretimde de %5 oranında artış sağlamıştır. 2022/23 sezonunda dünyada çeltik ekiliş alanları ve pirinç üretimi tahminlerinde ön planda olan ülkelerin payları Grafik 4'de verilmiştir.

Grafik 4. Dünya çeltik ekim alanı ve üretiminde önemli ülkelerin payları (2022/23, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

USDA verilerine göre; 2022/23 sezonunda dünyada ortalama çeltik verimi 4,63 ton/ha olarak tahmin edilmektedir. Verimde bir

önceki sezon olduğu gibi Avustralya 9,98 ton/ha ile ilk sırada yer alırken, bir önceki sezonda da ikinci olan Uruguay 9,51 ton/ha ile ikinciliğini korumuştur. Türkiye ise verimde %8,8 oranında artış göstermiş ve 9,05 ton/ha çeltik verimi ile 2020/2021 sezonunda sahip olduğu üçüncülüğünü yeniden elde etmiştir. Çeltik verimi yüksek olan diğer ülkelerin ise sırasıyla Mısır, Peru ve ABD olduğu tahmin edilmektedir (Ek Tablo 1).

2022/23 sezonunda pirinç tüketiminde Çin 155 milyon tonla birinci, Hindistan 116 milyon tonla ikinci ülke konumundadır. Pirinç tüketiminde Hindistan'ı sırasıyla Bangladeş, Endonezya ve Vietnam izlemiştir (Ek Tablo 1).

2022/23 sezonunda gıda amaçlı pirinç kullanımının nüfus artışıyla birlikte artacağı ve 426,5 milyon tona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte 2021/22 sezonunda olağanüstü seviyelere ulaşan hayvan yemi ve pirincin endüstriyel kullanımında azalma olması beklenmektedir. Söz konusu bu durum neticesinde ise 2022/23 sezonunda dünya toplam pirinç kullanımı yıllık %0,7 düşüşle 518,3 milyon tona gerileyebilecektir (FAO, 2022b).

2022/23 sezonunda dünya pirinç tüketimi tahminlere göre %0,3 oranında azalarak 516,2 milyon tonla bir önceki sezonun rekor seviyesinin gerisinde kalmıştır. Söz konusu azalmanın pirincin yem ve endüstriyel kullanımlarında beklenen düşüşlerden kaynaklanacağı tahmin edilmektedir (FAO, 2022a). 2022/23 sezonunda dünyada kişi başı pirinç tüketimi tahminlere göre 53 kg/yıl'dır (FAO, 2023c). Söz konusu sezonda üretimde azalma (%0,1) yaşanırken, tüketimde üretimin aksine artış (%1,3) meydana gelmiştir. Söz konusu bu durum bitiş stoklarında da bir önceki sezona göre %5,6 daralmaya neden olmuştur. Nitekim 2022/23 sezonu yaklaşık 172,2 milyon ton pirinç stoğu ile kapanmıştır.

Sezon sonunda Çin'in 106,6 milyon ton stokla başlangıç stoğu seviyesinin gerisinde kaldığı, Hindistan'ın ise yine başlangıç stoklarına göre %2,9 azalarak 33 milyon ton pirinç stoğuna gerilediği düşünülmekte olup iki ülke toplamı, dünya pirinç stoklarının %81,1'ini oluşturmuştur.

2022/23 pazarlama sezonu sonunda dünya pirinç stokları önceki sezonun gerisinde kalmıştır (Ek Tablo 1). 2022/23 sezonu için dünyada stok/kullanım oranının önceki sezona göre %0,4 azalarak %37,5 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir (FAO, 2023c).

Tüketiciler üzerinde pandemi etkilerini gidermek için düzenlenen devlet yardım programlarının genişlemesi ve pirincin hayvan yemi olarak kullanımındaki canlanma sayesinde dünya pirinç kullanımı 2020/21'den bu yana yıllık %2'ye yakın bir oranda artış göstermiştir. 2022/2023 sezonunda pirincin gıda olarak kullanımının 2021/22'ye göre %1,1 artışla 428,4 milyon tona ulaşması beklenmektedir. Pirinç kullanımında öngörülen artışın dünya nüfus artışıyla orantılı olacağı ve böylece dünyada kişi başına düşen pirinç tüketiminin önceki yıla göre çok fazla değişim göstermeyerek (%0,1 artışla) 53,9 kg/yıl düzeyinde kalacağı tahmin edilmektedir (FAO, 2022a).

Hayvan yemi kullanımında öngörülen %10'luk düşme nedeniyle pirincin gıda dışı kullanımının yıllık %3,8 azalarak 93,6 milyon tona gerileyeceği tahmin edilmektedir. Söz konusu azalmanın; pirinç yerine mısır ve buğdaydan elde edilen yemin tercih edilmesi ile Çin ve Tayland'da hayvan hastalıklarındaki salgından dolayı yem kullanımının azalmasından kaynaklanması muhtemeldir (FAO, 2022a).

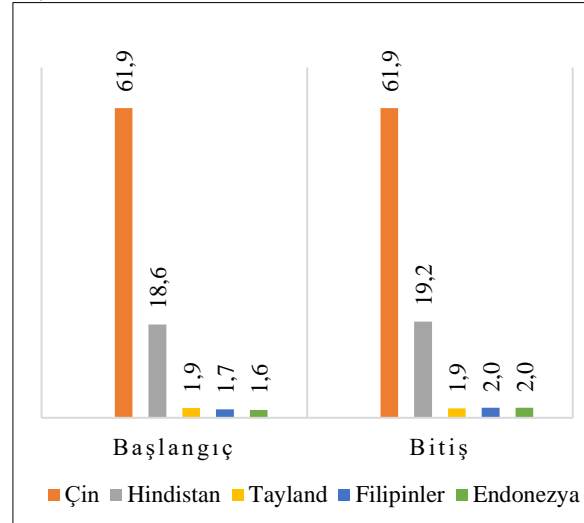
Hindistan 2022/23 sezonunda kamu dağıtım programı kapsamında pirinç arzını genişletmiştir. Bu sayede Asya'da beslenme

alışkanlıklarındaki değişime rağmen, kişi başına düşen pirinç tüketiminin pandemi öncesi seviyelerin üzerinde olacağı öngörülmektedir (FAO, 2022a).

2022/23 sezonunda dünya pirinç üretiminin yetersiz kalacağı tahmin edilmekte olup pirinç kullanımındaki artış, dünya pirinç stoklarının 0,8 milyon ton civarında azalması ile tolere edilebilecektir. Bununla birlikte çoğunlukla Çin ve Hindistan sayesinde dünya pirinç stoklarının ikinci en yüksek rekor seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir (FAO, 2022a).

2022/23 sezonunda pirinç stok öngörülerinde ilk sıralarda yer alan ülkelerin payları Grafik 5'te verilmiştir.

Grafik 5. Dünya pirinç başlangıç ve bitiş stoklarında önemli ülkelerin payları (2022/23, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

2.2. Ticaret ve Fiyatlar

COVID-19 pandemisinin etkilerinin devam ettiği uluslararası lojistikte yaşanan sıkıntıların aşılmasıyla 2022 yılında büyüme gösteren uluslararası ticaretin, 2023 yılında da geldiği noktayı koruyacağı tahmin edilmektedir. Uzak Doğu Asya hariç, çoğu bölgenin, genellikle devletin enflasyonist baskıyı kontrol altına alma çabalarının da yardımıyla, yıl boyunca ithalatlarını arttıracığı, ABD ve AB'de Aromatik çeşitlere

yönelik talep artışı olması ve konteyner navlun oranlarının kısmen hafifletilmesi ile ilişkili olarak ithalatın artacağı, Sri Lanka'nın sağlanan devlet destekleri sayesinde son beş yılın en yüksek ithalat seviyesine (600 bin ton) ulaşacağı, önemli bir pirinç ihracatçısı olan Vietnam'da ise yemlik ve endüstriyel ihtiyaçların geçen yıl rekor düzeydeki ithalatla elde edilen düşük kaliteli pirinç stoklarından karşılması nedeniyle ithalatın 2022'de neredeyse yarı yarıya düşeceği tahmin edilmektedir (FAO, 2022a).

Dünyanın önde gelen pirinç ihracatçısı olan Hindistan'ın ihracatında azalma beklenmekle birlikte, artan ülke içi tüketim ihtiyacını karşılayabilmek için ihracatının halen 2021 yılı öncesi seviyelerinin üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Geçen seneki lojistik kısıtlamalar ve/veya rekabetçi olmayan fiyatlar nedeniyle düşen Tayland'ın pirinç satışlarının ise 2018 yılından bu yana kaybettiği pazar payının bir kısmını geri kazanarak 8,1 milyon tona erişeceği tahmin edilmektedir (FAO, 2022a).

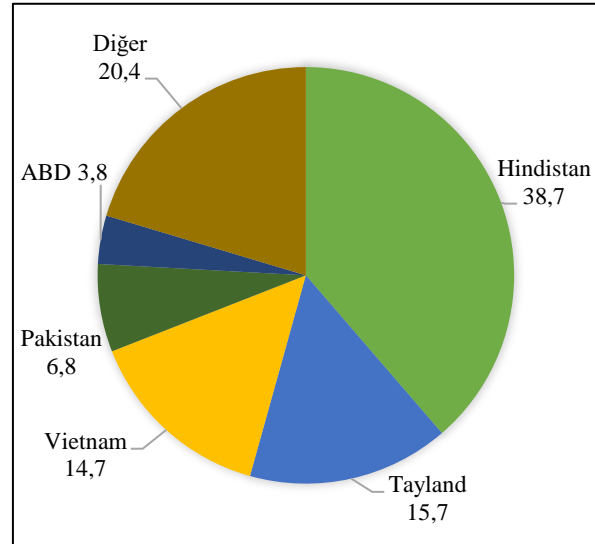
İhracatın daralması ve ithalat maliyetlerinin yüksek olmasının 2023 yılında uluslararası ticareti baskı altına alacağı tahmin edilmektedir (FAO, 2023c). 2023 yılı pirinç ticaretinde bir önceki yıla göre görülen daralmada Pakistan, ABD, Hindistan vd. ülkelerin azalan ihracat miktarlarının etkili olduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu ülkelerde bir önceki sezona göre toplam %63,5 oranında ihracat azalışı gerçekleşmiştir. İhracat artış oranı bakımından incelendiğinde ihracatçı ülkeler arasında ikinci sırada yer alan Tayland'ın önceki yıla göre %10,6 ve üçüncü sırada yer alan Vietnam'ın ise %13,4 ihracat artışı yaşadığı tahmin edilmektedir (Ek Tablo 1).

2022/23 sezonunda dünya pirinç ihracatının bir önceki sezona göre %4,6 azalışla 54,3 milyon tona gerilediği tahmin edilmektedir.

Pirinç ihracatında 21 milyon tonla Hindistan ilk sırada yer alırken, Tayland 8,5 milyon tonla Hindistan'ı takip etmektedir. Üçüncü ülke konumunda olan Vietnam'da 8 milyon ton pirinç ihracatı gerçekleşirken, Vietnam'ı sırasıyla 3,7 milyon ton ihracatla Pakistan ve 2 milyon ton pirinç ihracatıyla ABD izlemiştir (Ek Tablo 1).

2022/23 sezonunda pirinç ihracat tahminlerinde dünyada ilk sıralarda yer alan ülkelerin ihracat içerisindeki payları Grafik 6'da gösterilmiştir.

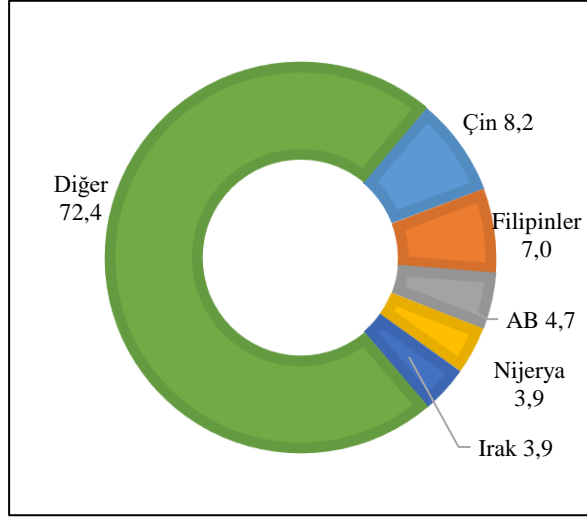
Grafik 6. Dünya pirinç ihracatında önemli ülkelerin payları (2022/23, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

2022/23 sezonunda dünya pirinç ithalatının bir önceki sezona göre %1,4 azalarak yaklaşık 54 milyon tona gerilediği tahmin edilmektedir. USDA verilerine göre; Irak'da pirinç ithalatı bir önceki sezona kıyasla %22 artarak 2,1 milyon tona ulaşmıştır. Çin'de son üç yıldır artma eğilimi gösteren ithalatın ise, 2023 yılında bir önceki sezona göre %26,3 azalarak yaklaşık 4,4 milyon tona gerilediği bununla birlikte Çin'in dünya ithalatında lider konumunu sürdürdüğü görülmektedir (Grafik 7). Dünya pirinç ithalatında Çin'den sonra sırasıyla Filipinler, AB, Nijerya ve Irak gelmektedir (Ek Tablo 1).

Grafik 7. Dünya pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2022/23, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

Uluslararası pirinç fiyatları, ihraç edilebilir büyük miktardaki arz nedeniyle 2021 yılında kaydedilen düşüşlerin çoğunu tersine çevirerek 2022 yılının büyük bir kısmında artış göstermiştir. Japonica ve Basmati çeşitleri pazarlarındaki arz kısıtlamalarının yanı sıra Hindistan'da Indica çeşitlerine yönelik güçlü talep ve ihracat politikası değişiklikleri de fiyat artışlarına katkıda bulunmuştur. Bu eğilimleri yansıtan FAO tüm pirinç fiyat endeksi, Ekim 2022'de Mayıs ayına göre %2,5 ve bir önceki yılın aynı dönemine göre %12,1 artışla ortalama 112,0 puana ulaşmıştır (FAO, 2022b).

Uluslararası pirinç fiyatları, 2022 yılının büyük bölümünde yükseliş göstermiş, daha sonra Asya'lı alıcılardan gelen güçlü talep ve 2022/23 sezonunda bazı tedarikçilerde kaydedilen üretim kesintileri nedeniyle de 2023 yılında yükseliş eğilimini sürdürmüştür. Bu durum, FAO tüm pirinç fiyat endeksi'nin 127,8 puanlık değerle Ekim 2011'den bu yana en yüksek seviyesine ulaşmasına neden olmuştur. FAO tüm pirinç fiyat endeksi Mayıs 2023'te 2022 yılındaki kapanışına göre ise %7,5 artış göstermiştir. Indica ve Aromatic pirinç fiyatları, 2023'ün başından bu yana sırasıyla %9,5 ve %7,0 artarak bu artışa

öncülük etmiştir. Bu artışlar, talep ve arz yönlü faktörlerin birleşiminden etkilenmiştir. Talep tarafında ise fiyatlar, genellikle yurt içi fiyatları kontrol altında tutmaya ve/veya rezervleri yeniden oluşturmaya yönelik kamu çabalarının bir sonucu olarak Asyalı alıcıların güçlü alımlarından destek almıştır (FAO, 2023c).

2022/23 sezonundaki üretim kesintileri ve Asya'daki güçlü talep etkisiyle uluslararası pirinç fiyatları Ekim 2011'den bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır (FAO, 2023c). FAO tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) 2023 yılının ilk 8 aylık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre %20,4 oranında artış göstermiştir. FAO tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) 2022/23 piyasa yılı başlangıcı olan Eylül ayında, ortalama 110,9 puanla Ağustos ayına göre %2,2 bir önceki yılın Eylül ayına kıyasla ise %12,4 oranında artış göstermiştir (Ek Tablo 2).

Pirinç çeşitlerine ait alt endeksler bir önceki aya göre artış trendinde olurken en fazla artış %4,4 ile Japonica pirinç endeksinde görülmüştür. Indica endeksinde bir önceki aya göre artış oranı %3,4 iken, Aromatic ve Japonica endeksleri ise bir önceki aya göre sırasıyla %2,5 ve %0,8 oranlarında değer kaybetmiştir (Ek Tablo 2).

2023 yılı Ağustos ayında FAO tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) sezon başlangıcına göre %28,4 artışla 142,4 puana yükselmiştir.

Dünya ticaretine konu olan bazı pirinç çeşitlerinin yıllık fiyat ortalamaları ve 2022/23 sezonuna ait aylık fiyatları Ek Tablo 3'te verilmiştir.

3. DÜNYADA ÖNGÖRÜ (2023/24)

Dünya pirinç üretiminin 2023/24 sezonunda 513,1 milyon ton düzeyine gerileyeceği öngörülmektedir. Aynı sezonda dünya ticaretinde de önceki sezona kıyasla daralma olması söz konusudur. İhracatın 52,1 milyon ton, ithalatın ise yaklaşık 49,8 milyon ton olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Gıda yardımları ve artan nüfus nedeniyle daha önceki sezonlara göre yüksek seyreden tüketimin bir önceki sezona göre azalarak 520,4 milyon ton civarında olacağı öngörülmektedir. Bitiş stoklarının yaklaşık 167,6 milyon ton, dünya stok/kullanım oranının ise %38,9 olacağı öngörülmektedir.

3.1. Üretim, Kullanım ve Stoklar

2023/24 sezonunda tahıllar içinde en fazla stok artışının mısırdaki olacağı ve mısırı ise pirinç ve arpanın takip edeceği öngörülmektedir. Üretici fiyatlarının artması, gübre maliyetlerinin azalması ve devam eden hükümet yardım tedbirleri sayesinde 2023/24 sezonunda dünya pirinç üretiminin %1,3 oranında artarak 523,5 milyon tona ulaşması öngörülmektedir (FAO, 2023c). USDA verilerine göre pirinç üretiminde geçen sezona kıyasla %0,2 artış yaşanacağı öngörülmektedir. Hindistan her yıl olduğu gibi çeltik ekiliş alanlarında ilk sırada yer almaktadır. USDA verilerine göre, 2023 yılında yaklaşık 166 milyon hektar alanda çeltik ekimi yapılmıştır. Önceki yılın gerisinde kalan (%1,5) Hindistan'da 47 milyon hektar alanda, ikinci sırada yer alan Çin'de ise önceki yıla göre artış (%1,4) yaşanarak 29,9 milyon hektar alanda çeltik tarımı gerçekleştirilmiştir.

Latin Amerika, Karayipler ve Okyanusya hariç diğer bölgelerde 2022/23 sezonuna nazaran daha fazla hasat yapılması beklenmektedir. Asya'da ise hava durumu belirsizliklerinin artması nedeniyle üretimin önceki rekor seviyelerinin altında kalması muhtemeldir (FAO, 2023c).

Büyük aksaklıklar haricinde dünya çeltik üretiminin 2023/24 sezonunda toparlanabileceği ve bunun da kullanımda

beklenen istikrarla birlikte dünya pirinç stoklarını artırabileceği öngörülmektedir. Dünyanın pirinç ambarı olarak bilinen Asya'da üretimin, 2022/23 seviyesinin %1,0 üzerinde olmakla birlikte yine de tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 2021/22 sezonunun gerisinde kalacağı öngörülmektedir. Ekim alanlarının arttığı Bangladeş ve Endonezya ile üretilirliği ve erişiminin iyileştiği Sri Lanka'da da üretimde artış beklenmektedir. 2023/24 sezonunda Kuzey Yarımküre'de El Nino olayı ve bunun Güney ve Güney Asya Bölgeleri'nde yağış azalmalarına neden olması başka bir ifadeyle hava koşullarının belirsiz olması Ekvator, Kuzey ve Güney Yarımküre'de pirinç üretiminde risk oluşturmaktadır. Diğer yandan muson öncesi bol yağış alması ve yeterli su kaynaklarına sahip olması sayesinde Hindistan'ın 2022/23 sezonundaki üretim rekoruna ulaşması öngörülmektedir. Geçen yıla göre daha ılıman seyreden iklimin Çin'de üretimi artırıcı etki yaratması beklenirken yağlı tohumlara olan rağbet çeltik üretimini sınırlandırabilecektir. 2023/24 sezonunda üretimin Latin Amerika ve Karayipler'de düşeceği, Brezilya'da ekim dönemine denk gelen kuraklık nedeniyle verim kayıpları olacağı, Paraguay'da kurak geçen 2022/23 sezonuna oranla üretimin %37,6 artacağı, Kolombiya'da ise %6,9 artacağı öngörülmektedir. Rusya'da geçen

sezon baraj çökmesinden dolayı yaşanan kayıpların söz konusu sezonda daha az olması beklenmektedir. AB'nin en büyük pirinç üreticileri olan İspanya ve İtalya su kısıtı nedeniyle ekim alanlarında artış yapamamışlardır. Söz konusu bu durum üreticilerin yükselen Japonica fiyatlarından faydalanmalarını engellemiştir. Bu bilgiler ışığında AB'de üretimin 2022/23 sezonun da gerisinde kalacağı öngörülmektedir. Avustralya'da, sulama imkanının yeterli olması iyiye işaret ederken ekim zamanında görülen yağışlar nedeniyle üretimin geçen sezonun gerisinde kalması muhtemel görülmektedir. Afganistan, Irak, İran İslam Cumhuriyeti ve Türkiye sulama suyu arzının kısıtlı olması nedeniyle üretimin olumsuz etkilenmesi söz konusudur (FAO, 2023c).

Dünyada pirinç arzının bir önceki sezona göre %1,3 azalarak yaklaşık 740,1 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir (Tablo 5). Sezonun başlangıcında dünya pirinç stoklarına ait öngörülerde 172,2 milyon tonla, bir önceki sezona göre %5,6 azalma söz konusudur. Öngörüler doğrultusunda Çin 106,6 milyon ton ile stokların %61,9'una, Hindistan ise 33 milyon ton ile %19,2'sine sahiptir (Ek Tablo 1).

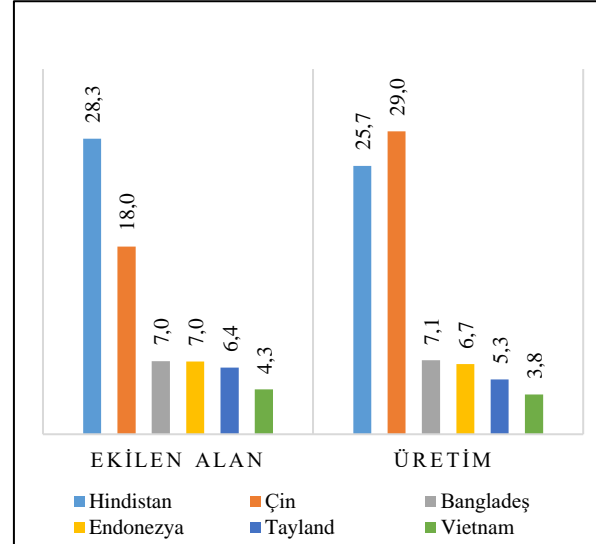
Tablo 5. Dünya pirinç arz ve kullanım öngörüsü

(milyon ton)	2022/23 (Tahmin)	2023/24 (Öngörü)	Değ. %
Başlangıç stokları	182,4	172,2	-5,6
Üretim	513,6	513,1	-0,1
İthalat	53,7	49,8	-7,2
Toplam arz= Toplam kullanım	749,7	740,1	-1,3
İhracat	54,3	52,1	-4,0
Yurtiçi tüketim	523,1	520,4	-0,5
Bitiş stokları	172,2	167,6	-2,7

Kaynak: Ek Tablo 1

2023/24 sezonunda çeltik ekim alanlarında bir önceki sezona göre artış olmakla birlikte önemli bir değişim yaşanmamıştır. Bu olumlu gelişmeye rağmen dünyada üretimin önceki sezona göre düşük oran da olsa (%0,1) azalarak 513,1 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir. Üretimde Çin, 149 milyon tonla lider ülke konumunu korumaktadır. Çin'i 132 milyon tonla Hindistan izlemektedir. İlk ikide yer alan bu iki ülkeden Çin'de üretimin bir önceki sezona göre %2,1 artacağı, Hindistan'da %2,9 oranında azalacağı öngörülmektedir. Bangladeş'te ise pirinç üretiminin, bir önceki sezona göre kayda değer bir değişim göstermeksizin %0,1 artışla 36,4 milyon tonda kalacağı öngörülmektedir. 2023/24 sezonunda çeltik ekiliş alanları ve pirinç üretim öngörülerinde ön planda olan ülkelerin payları Grafik 8'de verilmiştir.

Grafik 8. Dünya çeltik ekim alanı ve üretiminde önemli ülkelerin payları (2023/24, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

USDA verilerine göre; 2023/24 sezonunda dünyada ortalama çeltik veriminin önceki sezona göre %0,6 artarak 4,66 ton/ha olacağı öngörülmektedir. Verimde bir önceki sezona göre %3,8 artış gösteren Avustralya 10,4 ton/ha ile yine ilk sıradaki yerini korurken, bir önceki sezona göre %4,9 gerileme gösteren

Uruguay 9,04 ton/ha verim ile ikinciliğini korumuştur. Türkiye ise %4,4 gerileme göstererek 8,65 ton/ha çeltik verimi ile geçen sezondaki üçünlüğünü kaybetmiş ve Mısır (8,7 ton/ha) ABD'nin (8,65 ton/ha) gerisinde kalarak beşinci olmuştur. ABD çeltik veriminde bir önceki sezona göre %5 oranında artış göstererek dördüncülüğe yükselmiştir. Çeltik verimi yüksek olarak öngörülen bir diğer önemli ülke ise Peru'dur.

2023/24 sezonunda mısır başta olmak üzere pirinç ve arpa tüketiminde artış olması beklenmektedir. Söz konusu artışta bu gıdaların yem olarak kullanımlarındaki artışın etkisi bulunmaktadır. Mısır, pirinç ve arpanın kullanımının artmasıyla birlikte ise endüstriyel kullanımın yalnızca marjinal bir artış göstermesi öngörülmektedir (FAO, 2023c).

2023/24 dönemine ilişkin ön beklentilere göre: Pirincin gıda kullanımında artış ve buna paralel olarak hayvan yemi kullanımındaki azalma ile pirinç kullanımında bir dengelenme olacaktır. Pirinç kullanımının, 2022/23 seviyesinin sadece %0,1 üzerinde, toplam 520,1 milyon tonda kalacağı öngörülmektedir. Geleneksel olarak genel pirinç kullanımında küçük bir pay oluştursa da, alternatif yem maddelerinin yüksek fiyatları bağlamında pirinç bolluğu, pirinci yem maddesi olarak çekici hale getirmiş ve böylece pirincin hayvan yemi olarak kullanılması, 2020/21 ve 2021/22 sezonları arasında pirinç kullanımının önemli bir itici gücü olmuştur. Bununla birlikte bu eğilim 2022/23 sezonunda kısmen tersine dönmüş, kırık pirincin ihraç edilebilir mevcudiyetinin azalması ve uluslararası tahıl fiyatlarındaki düşüş, pirincin yem olarak kullanımının azalmasına neden olmuştur. Büyük aksamalar dışında, bu eğilimin 2023/24 sezonu boyunca devam etmesi beklenmektedir. Buna bağlı olarak da gıda dışı kullanıma yönelik toplam

pirinç hacminin %2,2 oranında azalarak 95,2 milyon tona düşmesi öngörülmektedir (FAO, 2023c).

2023/24 sezonunda arzın fazla olması ve bunun çeşitli ülkelerde yurt içi pirinç fiyatlarının düşmesine katkıda bulunması neticesinde, gıda tüketimi çoğu bölgede tahmin edilen nüfus artışını yakından takip etmiş ve hatta bu artışı aşmıştır. Söz konusu bu durumun 2023/24 sezonunda pirinç kullanımını %0,6 artışla 424,8 milyon tona getireceği öngörülmektedir. 2023/24 sezonuna dair pirinç tüketiminin 2023 sonlarına ve 2024 yılı başlarına kadar gerçekleşmeyeceği göz önüne alındığında, tüketimin söz konusu tarih aralığında geçerli olacak olan ekonomi ve hükümet politikalarına bağlı olduğunu da söylemek mümkündür. Dünyada kişi başına düşen pirinç tüketiminin ise önceki yıla göre azalarak(%0,3 azalışla) 52,8 kg/yıl düzeyinde kalacağı öngörülmektedir (FAO, 2023c).

Enflasyonist baskının hafifletilmesi ve ekonomik büyüme beklentilerinin iyileşmesiyle, özellikle Asya'daki bazı hükümetlerin, COVID-19 salgınının başlangıcından bu yana uyguladıkları yüksek tahıl fiyatlarını ve bu bağlamda geçen yıl daha da güçlendirilen genişletilmiş gıda dağıtım planlarını sona erdireceği öngörülmektedir (FAO, 2023c).

USDA 2023/24 sezonu öngörülerine göre; tüketimde Çin 152 milyon tonla birinci, Hindistan 115,5 milyon tonla ikinci ülke konumundadır. İki ülkenin bir önceki sezona göre tüketimlerinde sırasıyla %1,9 ve %0,4 oranlarında azalma olacağı öngörülmektedir. Pirinç tüketim öngörülerinde Hindistan'ı sırasıyla Bangladeş, Endonezya ve Vietnam izlemektedir (Ek Tablo 1).

2023/24 sezonunda dünya pirinç rezervlerinin tüm zamanların en yüksek seviyesine çıkacağı

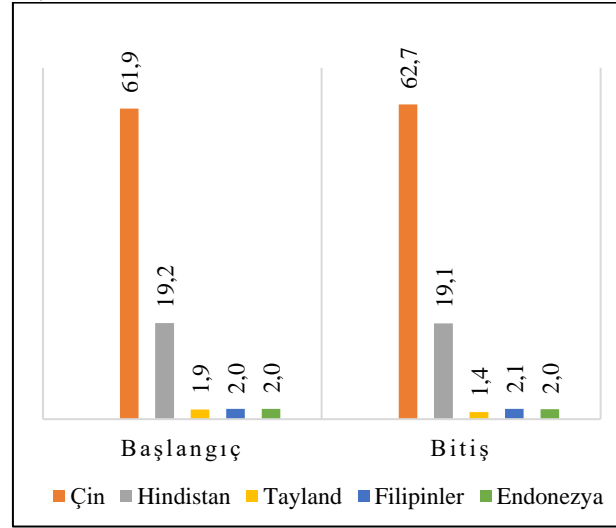
öngörülmektedir. Pirinç üretiminin beklenen kullanımını aşacağı, 2023/24 pazarlama sezonunun sonunda dünya pirinç stoklarının %1,8 artarak 198,3 milyon tona çıkacağı ve bu miktarın tüm zamanların en yüksek rekoru olarak 4,5 ay için öngörülen tüketimi karşılayacağı öngörülmektedir. Pirinç ihracatında öncü olan beş ülkenin stok durumunun önceki sezona göre artması, ithalatçı ülkelerde de rezervlerin (%1,1 oranında) artması beklenmektedir. Geçen sezonlarda görülen Çin ve Endonezya'daki rezerv azalışlarının yerini artışa bırakması muhtemeldir.

2023/24 sezonunda üretimde ve arzda gerçekleşmesi öngörülen daralmanın tüketimde öngörülen azalış ile tolere edilememesi muhtemeldir. Bu durumun sonucu olarak bitiş stoklarında başlangıç stoklarına göre %2,7 oranında azalma yaşanacağı öngörülmektedir. Başka bir ifadeyle artan tüketim talebi, stokların kullanımını ile telafi edilebilecektir. Bu öngörü ışığında 2023/24 sezonunun 167,6 milyon ton pirinç stoğu ile kapanması muhtemeldir. Sezon sonunda Çin'in 105 milyon ton stokla başlangıç stoğu seviyesinin %1,4 altına düşeceği, Hindistan'ın 32 milyon ton pirinç stoğu ile başlangıç seviyesinin %3 altında kalacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte Çin ve Hindistan, dünya pirinç stoklarının %81,8'i gibi önemli bir oranını oluşturmaktadır (Ek Tablo 1).

2023/24 sezonu için dünyada stok/kullanım oranının ise %37,8 olacağı öngörülmektedir (FAO, 2023c).

2023/24 sezonunda dünya pirinç stok öngörülerinde ilk sıralarda yer alan ülkelerin payları Grafik 9'da verilmiştir.

Grafik 9. Dünya pirinç başlangıç ve bitiş stoklarında önemli ülkelerin payları (2023/24, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

3.2. Ticaret ve Fiyatlar

Uluslararası pirinç ticaretinin, 2022 yılındaki 56,0 milyon tonluk rekor seviyeden 2023 yılında 53,6 milyon tona çıkarak dört yıl içindeki ilk daralmasını 2023 yılında (Ocak-Aralık) kaydetmesi beklenmektedir. Pirinç akışının ana hedefi olan Asya bu hacmin neredeyse yarısını kapsayacaktır. Söz konusu ticaret daralmasının en çok görüleceği ülkenin Çin olacağı öngörülmektedir. Yurt içi yüksek pirinç fiyatları veya daha geniş enflasyon baskısı ile karşı karşıya kalan bazı hükümetler, görev imtiyazları veya kamu sektörü ithalatı yoluyla yurt dışından pirinç girişini kolaylaştırmaya yönelik adımlar atmışlardır. Söz konusu bu durumun 2023 yılında Asya'daki ithalata katkıda bulunması muhtemel görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye, Endonezya, Bangladeş, Irak ve İslam Cumhuriyeti'nde de 2023 yılında ithalatın son beş yılın en yüksek seviyesine ulaşması beklenmektedir. Yurt içi yüksek pirinç fiyatları ve hava koşullarından kaynaklanan üretim kesintileri nedeniyle Afrika'da bazı hükümetler (Gine-Bissau, Kenya ve Birleşik Tanzania Cumhuriyeti) ithalatı kolaylaştıracak adımlar atmıştır. Bununla

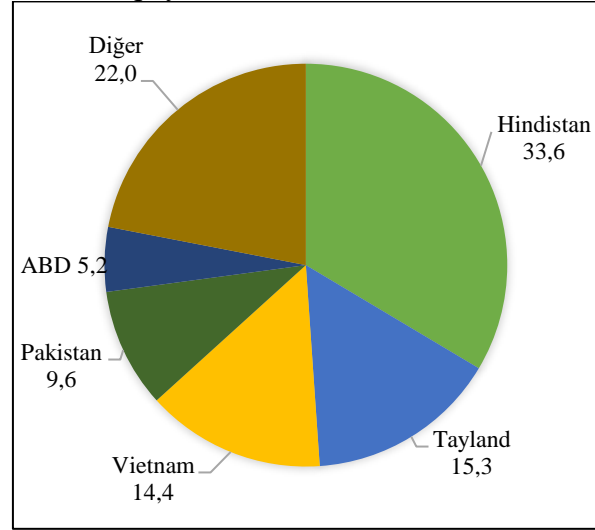
birlikte Mısır, Etiyopya, Gana ve Sierra Leone'da yüksek uluslararası fiyatları, ABD doları karşısındaki para birimlerindeki değer kaybı ve yüksek ithalat finansman maliyetleri nedeniyle ithalatlarında azalma olması muhtemeldir. Sonuç olarak, Afrika'da 2023 yılında ithalatın 2022 seviyesinin %5,3 altına düşerek 17,7 milyon tona gerileyeceği, çeşitli bölgeler arasında yalnızca Latin Amerika ve Karayipler'in 2023 yılında daha fazla ithalat yapacağı öngörülmektedir. İhracat tarafında, Arjantin, Brezilya, Rusya Federasyonu, ABD ve özellikle Pakistan'ın da aralarında bulunduğu çeşitli uluslararası tedarikçilerin 2023 pirinç ihracatlarının, üretim kesintilerinden kaynaklanan arz sıkışıklığı nedeniyle sekteye uğrayacağı, Hindistan'da 2023 yılında kırık pirinç ihracatı 2022'nin seviyesinin gerisinde kalmakla beraber yerel tedarikle ilgili sorun yaşanmadığı için 2021 yılı öncesi seviyelerinin üzerinde seyredeceği öngörülmektedir (FAO, 2023c).

Dünyada 2023/24 sezonunda pirinç ticaretinin bir önceki sezona göre %4 azalacağı öngörülmekte olup ihracatın 52,1 milyon ton olması beklenmektedir. Sezona dair öngörüler ülkeler bazında değerlendirildiğinde 17,5 milyon tonla Hindistan ilk sırada yer alırken, Tayland 8 milyon tonla ikinci sıradaki yerini korumuştur. Üçüncü ülke konumunda olan Vietnam'da 7,5 milyon ton pirinç ihracatı öngörülürken, Vietnam'ı sırasıyla bir önceki sezona göre %35,1 artış göstererek 5 milyon ton ihracat gerçekleştiren Pakistan ve bir önceki sezona göre %32,2 artış göstererek 2,7 milyon ton pirinç ihracatına ulaşan ABD izlemektedir (Ek Tablo 1). Hindistan'da bir önceki sezona göre ihracatta %16,7 düşüş beklenirken, Tayland'ın ihracatında %5,9 Vietnam'ın ihracatında ise %6,3 oranında azalma olacağı öngörülmektedir.

2023/24 sezonunda dünya pirinç ihracat öngörülerinde öncü ülkelerin ihracat

içerisindeki payları Grafik 10'da gösterilmiştir.

Grafik 10. Dünya pirinç ihracatında önemli ülkelerin payları (2023/24, %)

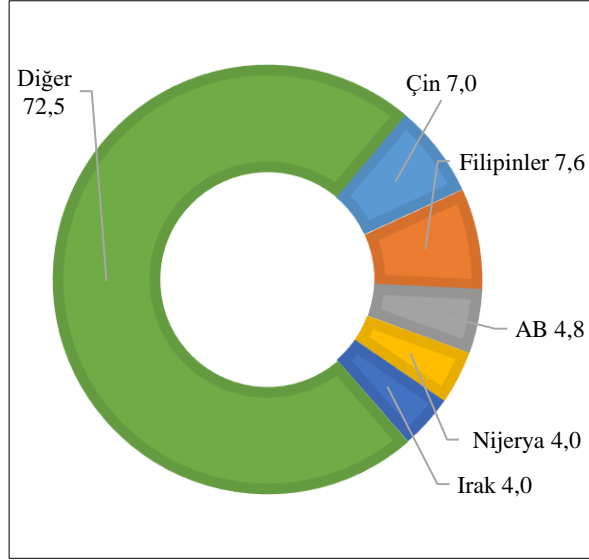

Kaynak: Ek Tablo 1

2023/24 sezonunda dünyada pirinç ithalatının bir önceki sezona göre %7,2 daralma göstererek 49,8 milyon tona gerilemesi beklenmektedir. USDA öngörülerine göre ithalatta ilk sırada yer alan alan Filipinler'de 3,8 milyon ton ithalat beklentisi söz konusudur. İkinci sırada yer alan Çin'de pirinç ithalatı bir önceki sezona kıyasla %20,2 azalarak 3,5 milyon tona gerileyecektir. Çin'i 2,4 ve 2'şer milyon tonluk ithalat miktarlarıyla AB ülkeleri ile Nijerya ve Irak'ın izleyeceği öngörülmektedir (Ek Tablo 1).

2023/24 sezonunda dünya pirinç ithalat öngörülerinde ilk sıralarda yer alan ülkelerin ithalat içerisindeki payları Grafik 11'de gösterilmiştir.

Grafik 11. Dünya pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2023/24, %)

Kaynak: Ek Tablo 1

FAO tüm pirinç fiyat endeksi (2014-2016=100) 2023/24 piyasa yılı başlangıcı olan Eylül ayında, ortalama 141,7 puanla Ağustos ayına göre %0,5 oranında azalma gösterirken, bir önceki yılın Eylül ayına kıyasla ise %27,8 oranında artış göstermiştir. Pirinç çeşitlerine ait alt endeksler incelendiğinde Japonica ve Aromatik pirinç endekslerinde bir önceki aya göre sırasıyla %11 ve %1,6 oranlarında azalma görülmüştür. Glütenli ve Indica pirinç endeksleri ise bir önceki aya göre sırasıyla %4,5 ve %0,3 oranlarında değer kazanmıştır (Ek Tablo 2).

2023 yılında pirinç fiyatları önceki yıla göre artış göstermiştir. Uluslararası pirinç fiyatları 2022 yılının büyük bölümünde yükseldikten sonra ise, FAO Tüm Pirinç Fiyat Endeksi'nin de yansıttığı gibi, 2023 yılında da yükseliş eğilimini sürdürmüştür. Aynı zamanda pirinç ihracat fiyatları Ekim 2011'den bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Nitekim 2022 yılı kapanışından bu yana %7,5 artarak Mayıs 2023'te Ekim 2011'den bu yana en yüksek seviyesi olan 127,8 puana ulaşmıştır. Indica ve Aromatik çeşitleri, 2023 yılının başından bu yana sırasıyla %9,5 ve %7,0 artarak bu artışa öncülük etmiştir. Bu artışlar, talep ve

arz yönlü faktörlerin birleşiminden etkilenmiştir. Talep tarafında ise fiyatlar, genellikle yurt içi fiyatları kontrol altında tutmaya ve/veya rezervleri yeniden oluşturmaya yönelik kamu çabalarının bir sonucu olarak Asyalı alıcıların güçlü alımlarından destek almıştır (FAO, 2023c).

4. TÜRKİYE'DE DURUM (2021/22)

Türkiye'de 2021/22 sezonunda, 129 bin 491 ha alandan, 600 bin ton pirinç elde edilmiştir. Söz konusu sezonda nüfus artışı ve COVID-19 pandemisi kısıtlamalarının azaltılmasının etkisiyle tüketimde önceki sezona kıyasla artış gerçekleşmiş toplam kullanım yaklaşık 1 milyon 62 bin ton olmuştur. Türkiye pirinç ithalatı 293 bin ton, ihracatı ise 257 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Pirinçte 2021/22 piyasa yılında yeterlilik derecesi %75,4 düzeyine gerilemiştir. Aynı dönem için, çeltik üretici fiyatı ortalaması 7,09 TL/kg, pirinç tüketici fiyatı 8 aylık (Eylül- Nisan) ortalaması ise 14,43 TL/kg'dır.

4.1. Üretim, Kullanım ve Stok Değişimi

TÜİK verilerine göre; 2021/22 sezonunda Türkiye'de pirinç arzı 894 bin 920 ton, toplam kullanım ise 1 milyon 62 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Ek Tablo 4). Sezon sonunda 167 bin 117 ton pirinç stok değişimi kayda geçmiş olup söz konusu miktar 2022/23 sezonunda başlangıç stoklarına negatif olarak yansımıştır.

2021/22 sezonunda uygun hava koşulları ve sulama imkânlarının yeterli olması çeltik üretiminde olumlu etki yaratmıştır. Öyle ki Türkiye'de çeltik tarımına dair veriler daha önceki sezonları gerisinde bırakarak rekor seviyesine ulaşmıştır. Nitekim 2021/22 sezonunda Türkiye'de çeltik üretimi 129 bin 491 hektar alanda gerçekleşmiş olup çeltik ekilen alanlar önceki sezona göre %3,3 artmıştır (Ek Tablo 6). Çeltik verimi ise bir önceki sezona göre %1,3 azalarak 772 kg/da'a gerilemiştir (Ek Tablo 5).

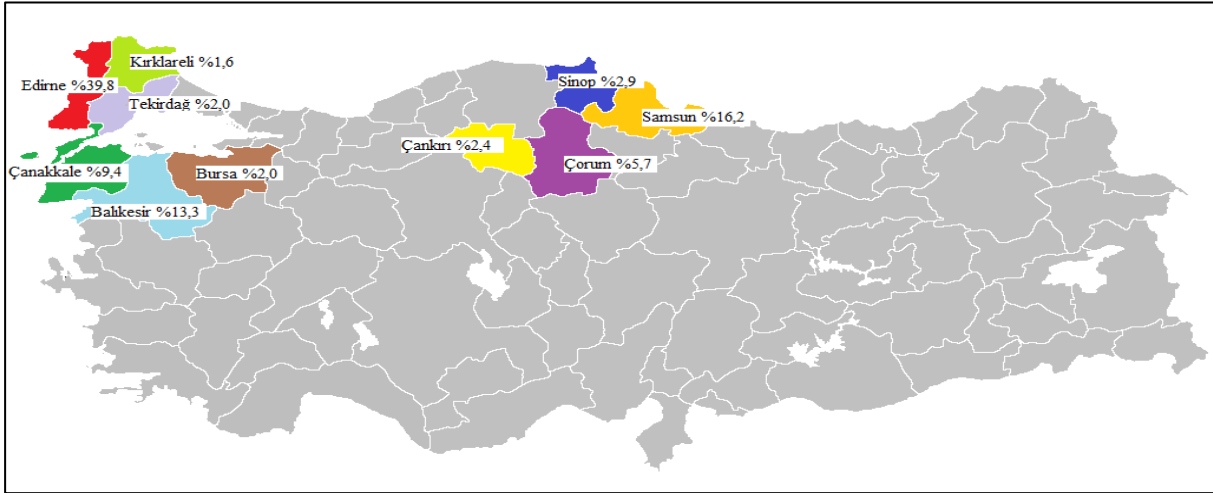
Çeltik veriminde gerçekleşen azalmaya rağmen çeltik ekilen alanlardaki artış sayesinde 2021/22 sezonunda Türkiye'de çeltik üretimi önceki döneme göre %2 artarak 1 milyon tona yükselmiş, %60 randımanla 600 bin ton pirinç elde edilmiştir (Ek Tablo 7).

2021/22 sezonunda Türkiye'de çeltik ekili alanlarda ilk sıralarda yer alan iller Harita 1'de gösterilmiştir. Çeltik tarımı yapılan alanlarda önceki yıllarda olduğu gibi Trakya lider konumdadır. Marmara Bölgesi'nin ve

Karadeniz Bölgesi'nin çeltik tarım alanları açısından ön plana çıktığı görülmektedir.

Edirne'de çeltik ekili alanlarda bir önceki sezona göre %4,3 artış gerçekleşmiş olup Edirne 51 bin 556 hektar alanla tek başına Türkiye çeltik tarım alanlarının yaklaşık %40'ına sahiptir. Söz konusu sezonda çeltik ekiminde ön plana çıkan ilçeler sırasıyla İpsala, Meriç, Uzunköprü, Merkez ve Keşan'dır. İpsala İlçesi'nin çeltik ekili alanlar içerisinde Edirne'deki payı 40,9; Türkiye'deki payı ise %16,3 olmuştur.

Harita 1. Türkiye’de çeltik ekili alanlarda ön planda olan iller (2021/22, %)

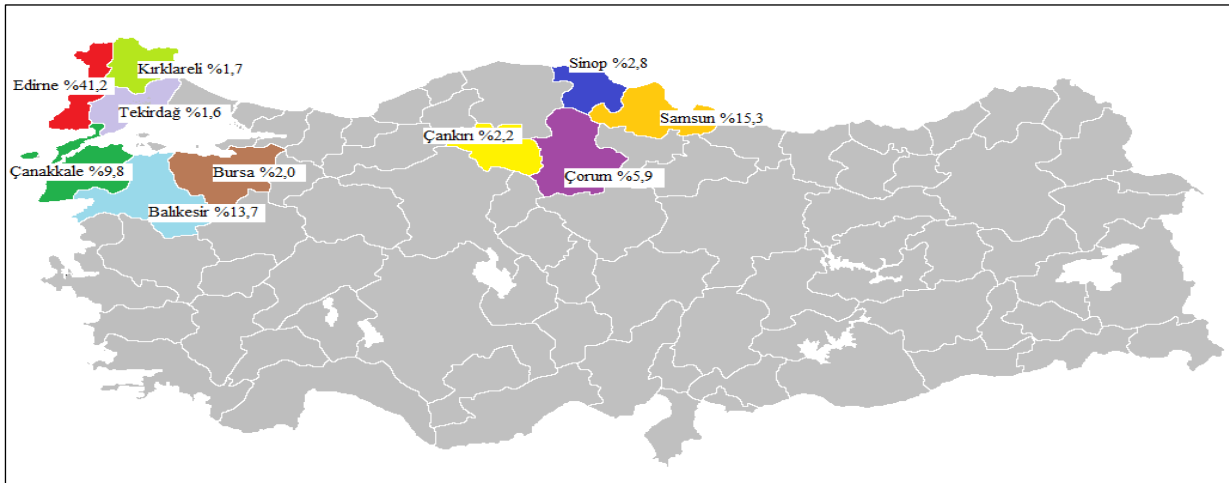

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 17.09.2023)

2021/22 sezonunda Türkiye çeltik üretiminde Edirne’nin, 411 bin 525 ton ile toplam üretimin %41,2’sini karşıladığı görülmektedir. Edirne’de önceki sezona göre üretimde %3,7 artış söz konusudur. Söz konusu artışta verimde yaşanan gerilemeye rağmen ekilen alanlarda meydana gelen artışın etkisi olmuştur. Edirne’nin üretimde ön plana çıkan ilçeleri sırasıyla İpsala, Meriç, Uzunköprü ve Merkez’dir. İpsala ilçesi Edirne’de çeltik üretiminin %39,9’unu;

Türkiye’de ise çeltik üretiminin %16,4’ünü karşılamıştır. Çeltik üretiminde Edirne’yi 153 bin 120 tonla Samsun, 137 bin 187 tonla Balıkesir izlemiştir (Ek Tablo 7). Çeltik üretimi sıralamasında yer alan ilk on ilin, 2021/22 sezonunda toplam üretimin %96,1’ini oluşturduğu görülmektedir (Harita 2). Söz konusu iller arasında en yüksek çeltik verimi 844 kg/da ile Kırklareli’nde elde edilmiş olup Çanakkale 810 kg/da, Balıkesir 799 kg/da verim ile Kırklareli’ni takip etmiştir (Ek Tablo 5).

Harita 2. Türkiye’de çeltik üretiminde ön planda olan iller (2021/22, %)

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 17.09.2023)

Çeltik üreticilerine, 2021 yılında yayınlanan “Bitkisel Üretim Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ” kapsamında

destekleme ödemesi yapılmıştır. Fark ödemesi desteği önceki yıllarda olduğu gibi 10 krş/kg verilmiştir. Bunun yanı sıra

üreticiler, 68 TL/da mazot desteği ve 8 TL/da gübre desteği almışlardır. Çeltik üretiminde yurt içi sertifikalı tohum kullanan üreticilere 16 TL/da ödeme yapılmıştır. 2021/22 üretim sezonunda organik tarım kapsamında üretimi yapılan çeltik için destek miktarı, bireysel ürün sertifikası için 40 TL/da, üretici grubu üretim sertifikası için ise 20 TL/da'dır. İyi tarım uygulamaları destekleri çeltik üretiminde bireysel veya grup sertifikasyonu fark etmeksizin 10 TL/da olarak

belirlenmiştir. Toprak analizi desteğinden ise 50 da üzeri arazi sahipleri her 50 da alan için 1 analiz olacak şekilde, analiz başına 40 TL olarak yararlanmışlardır. Son beş yıllık süreç değerlendirildiğinde dekara verilen gübre ve mazot desteği (toplamı) 2017 yılına kıyasla 2021 yılında %90 artmıştır. Çeltik üretimi için verilen kilograma toplam destek miktarı 2021 yılında bir önceki yıla göre %4,3; 2017 yılına göre ise %38,4 oranında artış göstermiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Türkiye’de çeltik üretiminde verilen destekler (TL/kg)

	Fark ödemesi	Mazot	Gübre	Sertifikalı tohum kullanım	Toprak analizi	Toplam
2017	0,100	0,044	0,005	0,010	0,001	0,159
2018	0,100	0,051	0,005	0,010	0,001	0,168
2019	0,100	0,078	0,005	0,010	0,001	0,195
2020	0,100	0,079	0,010	0,020	0,001	0,211
2021	0,100	0,088	0,010	0,021	0,001	0,220
2022	0,100	0,318	0,027	0,063	0,001	0,509

Kaynak: TEPGE hesaplamaları; *2017 yılından itibaren 50 da üzeri araziler için analiz başına 40 TL, 2022 yılında 50 TL destek uygulanmıştır (12.09.2023).

TÜİK tarafından yayınlanan denge tablosu verilerine göre; Türkiye’de 2021/22 sezonunda pirinç tüketimi bir önceki sezona göre %9,9 artarak 745 bin 604 ton olmuştur. Söz konusu sezonda COVID-19 kısıtlamalarının azalmasının da etkisiyle pirinç tüketiminde artış yaşandığı düşünülmektedir. Kısıtlamaların belirli dönemlerde gevşetildiği ve kontrollü hareketliliğin toplu tüketimi etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, yaşanan artışa rağmen tüketimin COVID-19 pandemisi öncesi seviyesine henüz ulaşamamıştır. Nitekim yıllık kişi başı pirinç tüketimi daha önceki yılların halen gerisinde olmakla birlikte 2020/2021 sezonuna göre %8,7 artarak 8,8 kg olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de çeltik ekilen alanlarla doğru orantılı olarak artan tohumluk kullanımında %13,6, kayıplarda ise %10 artış gerçekleşmiştir. Söz konusu durum tüketimde

gerçekleşen artmayı tolere edebilmiş ve yurt içi kullanım, bir önceki sezona göre %10 artarak 788 bin 317 ton olmuştur. 2021/22 piyasa yılında gerçekleşen tüketimdeki artmaya bağlı olarak pirinç yeterlilik derecesi bir önceki sezona göre %7,2 oranında azalma göstererek %75,4’e, ithalatın arz içerisindeki payı ise %33,6’ya gerilemiştir (Ek Tablo 4). Türkiye pirinç denge tablosu incelendiğinde toplam arzın 894 bin 920 ton olduğu, toplam kullanımın ise arzdan 167 bin 117 ton daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu fark sezon sonunda stok değişimine negatif olarak yansımıştır (Ek Tablo 4).

4.2. Dış Ticaret

Dış ticaret istatistikleri, “Özel Ticaret Sistemi” ve “Genel Ticaret Sistemi” olmak üzere iki temel kategoride yayınlanmaktadır. Özel Ticaret Sistemi’nde gümrük sınırı esas alınmakta olup serbest bölgeler ve gümrük

antrepoları bu sınırın dışında yer almaktadır. Genel Ticaret Sistemi'nde ise, gümrük alanlarına ve serbest bölgelere giren ve çıkan mallara da dış ticaret verisinde yer verilmektedir.

TÜİK denge tablosunda 2018/19 piyasa yılı öncesi veriler Özel Ticaret Sistemine göre, 2018/19 ve sonrası veriler ise Genel Ticaret Sistemi'ne göre oluşturulmuş olup yıllar arası oluşan farklılıklar kullanılan ticaret sisteminin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Bu raporda dünyada yaygın olarak kullanılan Genel Ticaret Sistemi verileri kullanılmıştır. Türkiye pirinç dış ticaret verileri pirinç ürünlerinin (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç) eşdeğeri hesaplanarak toplam miktarın pirinç cinsinden yorumlanması ve çeltik ürününün yorumlanması ile oluşturulmuştur. Bu açıklama doğrultusunda, Türkiye'de 2021 yılında pirinç ürünlerinin pirinç cinsinden ithalat miktarları 300 bin 920 ton, ihracat miktarı ise 273 bin 720 ton olmuştur (Ek Tablo 4).

Türkiye, çeltik üretiminde dolayısıyla pirinçte kendine yeterli değildir. Bu nedenle ithalat yoluyla açığı kapatmaktadır. Söz konusu bu durum gümrük vergileri ile ilgili sık sık düzenleme yapılmasına neden olmaktadır. Pirinç ithalatında her üründe olduğu gibi İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde söz konusu madde için tespit edilen gümrük vergisi uygulanmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü ile yapılan anlaşmaya göre Türkiye, çeltikte %34, kahverengi pirinçte %36 ve pirinçte %45 gümrük vergisi koyabilme hakkına sahiptir. Genellikle üreticinin ürünü değerinde satılsın diye hasat döneminde uygulanan gümrük vergisi hasattan sonra sıfırlanmaktadır (Anonim, 2023a). Buna göre 13 Aralık 2022 tarihli Resmi Gazete'de yer alan 6539 sayılı İthalat Rejimi Kararında Değişiklik Yapılmasına İlişkin

Cumhurbaşkanı Kararı ile çeltik ithalatında %34, kahverengi pirinç ithalatında %36 ve pirinç ithalatında %45 oranlarında uygulanan gümrük vergileri 31 Ağustos 2023'e kadar sıfırlanmış (RG, 2022), yeni karar gereği ise 1 Eylül 2023 tarihinden itibaren çeltik ithalatındaki gümrük vergisi %34, kahverengi pirinçte %36 ve pirinçte %45'e çıkarılmıştır (Anonim, 2023a).

TÜİK Genel Ticaret Sistemi verilerine göre; 2021/2022 piyasa yılında toplamda 13 bin 897 ton çeltik, 292 bin 978 ton pirinç (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamı) ithalatı yapılmıştır (Ek Tablo 9, 13).

2016/17 piyasa yılı sonrası düşüş eğilimine geçen çeltik ithalatı 2019/20 piyasa yılında artış göstermiş ancak takip eden piyasa yılında yeniden düşüş eğiliminde olmuştur. 2021/22 sezonunda bir önceki yıla göre ithalatta %86,6 oranında daralma olmuştur (Ek Tablo 13). Pirinç (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamı) ithalat miktarlarında da önceki sezona göre azalma söz konusu olup azalma oranı %13,8'dir (Ek Tablo 9). 2021/22 piyasa yılında ABD doları cinsinden çeltik ithalat değeri %86,9 oranında azalarak 5,9 milyon dolar (Ek Tablo 15) ve pirinç ithalat değeri ise bir önceki sezona kıyasla %6,7 oranında azalma göstererek 175,6 milyon dolar olmuştur (Ek Tablo 11).

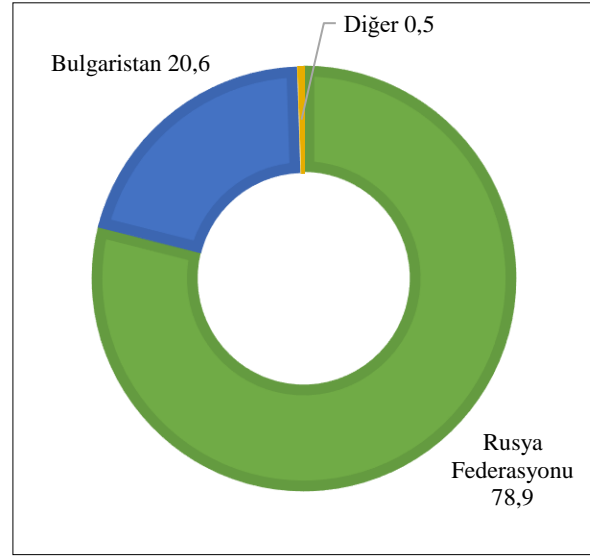
Türkiye her ne kadar pirinç ve çeltik konusunda ithalatçı konumunda bir ülke olsa da yıllar itibarıyla az da olsa ihracat yapılmaktadır. İhracat çoğunlukla pirinç cinsinden gerçekleştirilmekte olup çeltik ihracatı yok denecek kadar azdır. TÜİK Genel Ticaret Sistemi verilerine göre, 2021/22 piyasa yılında çeltik ihracatı bir önceki yıla göre %164,3 oranında artarak yaklaşık 467 ton olmuştur (Ek Tablo 12). Aynı dönem pirinç (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık

pirinç ihracat miktarlarının toplamı) ihracatı %20,9 artış göstermiş ve 256 bin 845 tona yükselmiştir (Ek Tablo 8). ABD doları cinsinden çeltik ihracat değeri bir önceki sezona kıyasla yaklaşık %98 oranında artarak 302 bin dolara (Ek Tablo 14), pirinç ihracat değeri ise %40,3 oranında artarak 156,5 milyon dolara ulaşmıştır (Ek Tablo 10).

Türkiye’de 2021/22 piyasa yılında gerçekleştirilen ABD doları cinsinden çeltik dış ticaret değerleri ülkeler bazında değerlendirildiğinde; Rusya’nın 4,85 milyon dolar ithalat değeriyle bir önceki yılki liderliğini koruduğu görülmektedir. İkinci sırada 1,03 milyon dolar ile Bulgaristan gelmektedir. Üçüncü sırada ise 32 bin dolar ithalat değeriyle İtalya yer almaktadır (Ek Tablo 15). İhracat değerleri açısından ön planda olan ülkeler ise 222 bin ABD doları ile Rusya ve yaklaşık 13 bin ABD doları ile Bulgaristan’dır (Ek Tablo 14). Pirinç dış ticaret değerleri ülkeler bazında değerlendirildiğinde ise; Çin’in 90,2 milyon dolar ithalat değeriyle önceki yıllarda olduğu gibi ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada 29,7 milyon dolar ile Uruguay gelmektedir. Üçüncü sırada ise 20,7 milyon dolar ithalat değeriyle Hindistan yer almaktadır (Ek Tablo 11). İhracat değerleri açısından ön planda olan ülkeler ise 40,2 milyon ABD doları ile Suriye ve 32,5 milyon ABD doları ile Ukrayna’dır (Ek Tablo 10).

2021/22 piyasa yılında Türkiye çeltik ithalatında iki ülkenin ön plana çıktığı görülmektedir. İlk sırada 10 bin 972 ton ile Rusya, ikinci sırada ise 2 bin 859 tonla Bulgaristan yer almaktadır. Bulgaristan’ı sırasıyla 31 ton ile İtalya, 25 ton ile Vietnam izlemektedir (Ek Tablo 13). Söz konusu sezonda Türkiye’nin çeltik ithalatı gerçekleştirdiği ülkelerin ithalat miktar payları Grafik 12’de verilmiştir.

Grafik 12. Türkiye’nin çeltik ithalatında önemli ülkelerin payları (2021/2022, %)

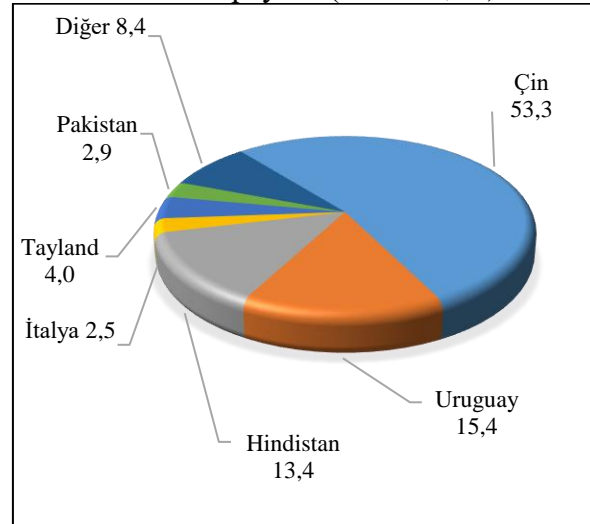

Kaynak: Ek Tablo 13

2021/22 piyasa yılında Çin’den 156 bin 232 ton pirinç (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamı) ithalatı yapılmıştır. İthalatta lider konumda olan Çin’i, 45 bin 177 tonla Uruguay, 39 bin 299 tonla Hindistan ve 11 bin 848 ton ithalatla Tayland izlemiştir (Ek Tablo 9).

2021/22 piyasa yılında Türkiye’nin pirinç ithalatını gerçekleştirdiği önemli ülkelerin payları Grafik 13’te verilmiştir.

Grafik 13. Türkiye’nin pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2021/22, %)*

Kaynak: Ek Tablo 9

*(Yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamına göre oranları)

İşlenen çeltikten %60-65 randımanla pirinç elde edilmektedir. Geriye kalan %35-40'lık kısmı ise kırık pirinç, ham tane, kepek ve kavuz oluşturmaktadır. Kırık pirinç ve ham taneler pirinç unu ve malt üretiminde, kepek ise hayvan yemi üretiminde kullanılmaktadır. Kavuz ise toksik etkiye sahip olduğundan deterjan sanayinde ya da enerji elde etmek amacıyla yakıt olarak kullanılmaktadır (UHK, 2011).

4.3. Fiyatlar ve Parite

Türkiye’de 2021 yılı çeltik hasadı Eylül 2021 itibarıyla başlayıp, Kasım 2021’de tamamlanmıştır. 2021/22 piyasa döneminde Toprak Mahsülleri Ofisi (TMO) tarafından 7 Eylül 2021 tarihinde çeltik alım fiyatları açıklanmıştır. Buna göre 2021 yılı için 55 randımanlı Baldo çeşidi çeltik alım fiyatı; 5.500 TL/ton, 58 randımanlı Cammeo çeşidi çeltik alım fiyatı 5.200 TL/ton, 58 randımanlı Özgür çeşidi çeltik alım fiyatı 4.850 TL/ton, 60 randımanlı Osmancık çeşidi çeltik alım fiyatı 4.500 TL/ton, 60 randımanlı Ronaldo ve Vasco çeşidi çeltik alım fiyatı 4.250 TL/ton, 65 randımanlı Luna çeşidi çeltik alım fiyatı ise 4.000 TL/ton fiyat belirlenmiş olup bu kapsamda üreticilerden 14 bin 167 ton çeltik alımı gerçekleştirilmiştir (TMO, 2022).

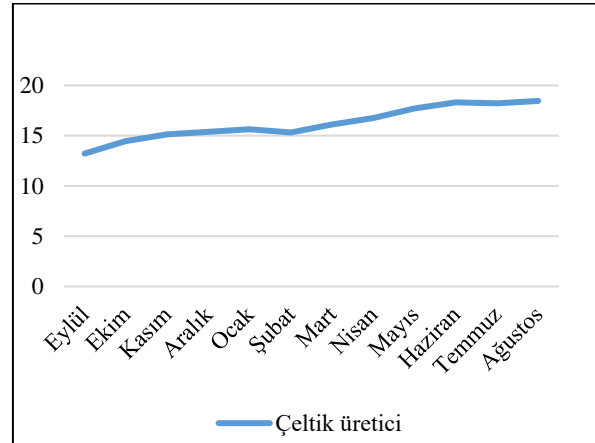
TÜİK verilerine göre; Türkiye’de Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi 2021 yılı Eylül ayında bir önceki aya göre %1,46, bir önceki yılın Aralık ayına göre %14 bir önceki yılın aynı ayına göre %23,35, on iki aylık ortalamalara göre ise %21,71 artış göstererek 227,6 olmuştur. Aynı dönemde Tarım-ÜFE (2015=100) içerisinde, tarım ve avcılık ürünlerinin ağırlığı %95,4’tür. Bu grup içerisinde pirinç harici diğer tahıl, baklagil ve yağlı tohumlarda endeks bir önceki aya göre %3,68 artış göstererek 280,32; çeltik ise bir

önceki aya göre %3,72 artış göstererek 244,31 değerine ulaşmıştır.

Türkiye’de 2020/21 sezonunda ortalama 4,18 TL/kg olan çeltik üretici fiyatı, 2021/22 piyasa dönemi başlangıcı olan 2021 yılı Eylül ayında 4,19 TL/kg’a ulaşmıştır. Ulaşılan bu değer bir önceki aya göre artış oranı %3,7 iken, bir önceki yılın aynı ayına göre %6,6 artış söz konusudur. Sezon hasadı nedeniyle arzın fazla olmasına rağmen ilerleyen aylarda üretici fiyatlarında artış trendi göze çarpmıştır (Grafik 14).

2021 yılı Haziran ayından itibaren artış eğiliminde olan üretici fiyatları 2022 yılının Ağustos ayında en yüksek seviyesine ulaşmış ve piyasa dönemini 11,97 TL/kg ile kapatmıştır. 2021/22 piyasa yılında ortalama çeltik üretici fiyatı bir önceki sezona göre %69,6 artış göstererek 7,09 TL/kg’a ulaşmıştır (Ek Tablo 16).

Grafik 14. Türkiye’de aylara göre çeltik üretici fiyatları (2021/22, TL/kg)

Kaynak: TÜİK (Erişim Tarihi: 11.10.2023)

Tüketici Fiyat Endeksi 2021 Eylül ayında bir önceki aya göre %1,25, bir önceki yılın Aralık ayına göre %13,04, bir önceki yılın aynı ayına göre %19,58, on iki aylık ortalamalara göre ise %16,42 artış göstermiştir. Ana harcama gruplarından gıda ve alkolsüz içeceklerin TÜFE (2003=100) içerisindeki ağırlığı %25,94’tür. Bu grup içerisinde pirinç “ekmek ve tahıllar” başlığı içerisinde değerlendirilmiş

olup söz konusu grupta Eylül ayında endeks bir önceki aya göre %2,54, bir önceki yılın Aralık ayına göre %15,63, bir önceki yılın aynı ayına göre %24,61, on iki aylık ortalamalara göre ise %20,42 artış göstermiştir. Türkiye’de 2020/21 sezonunda ortalama 12,49 TL/kg olan pirinç tüketici fiyatının, 2021 yılı Eylül ayında 13,01 TL/kg’a ulaştığı görülmektedir. 2021 yılı Kasım ayından itibaren artış eğilimi gösteren fiyatlar 2022 yılı Nisan ayında 16,60 TL/kg ile piyasa yılı içerisinde görülen en yüksek seviyesine ulaşmıştır (2022 yılı Nisan ayından itibaren ilgili veri TÜİK tarafından açıklanmamaktadır) (Ek Tablo 16).

5. TÜRKİYE'DE TAHMİN (2022/23)

Türkiye'de 2022/23 sezonunda, 120 bin 523 ha alandan, 570 bin ton pirinç elde edildiği tahmin edilmektedir. Söz konusu sezonda nüfus artışı ve COVID-19 pandemisi kısıtlamalarının azaltılmasının etkisiyle tüketimde önceki sezona kıyasla artış yaşandığı düşünülmektedir. 2022/23 piyasa yılı ticaret tahminlerinde çeltik ithalatında azalma söz konusu iken, pirinç ithalatında önceki sezona göre kayda değer bir artış söz konusudur. Aynı dönem için, çeltik üretici fiyatı ortalaması 16,23 TL/kg'dır.

5.1. Üretim, Kullanım ve Stok Değişimi

TOB tarafından çeltik üreticilerine 2022 yılı için ton başına 100 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 250 TL mazot, 21 TL gübre ve 50 TL sertifikalı tohum kullanım desteği olmak üzere dekar başına toplam 321 TL destek verilmiştir (TMO, 2023b).

Türkiye'de çeltik ekimleri genel olarak Nisan ve Mayıs aylarında yapılmaktadır (Taşlıgil ve Şahin 2011). TÜİK verilerine göre; 2021/22 sezonunda Türkiye'de pirinç arzı 894 bin 920 ton, toplam kullanım ise 1 milyon 62 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Ek Tablo 4). Sezon sonunda 167 bin 117 ton pirinç stok değişimi kayda geçmiş olup söz konusu miktar 2022/23 sezonunda başlangıç stoklarına negatif olarak yansımıştır.

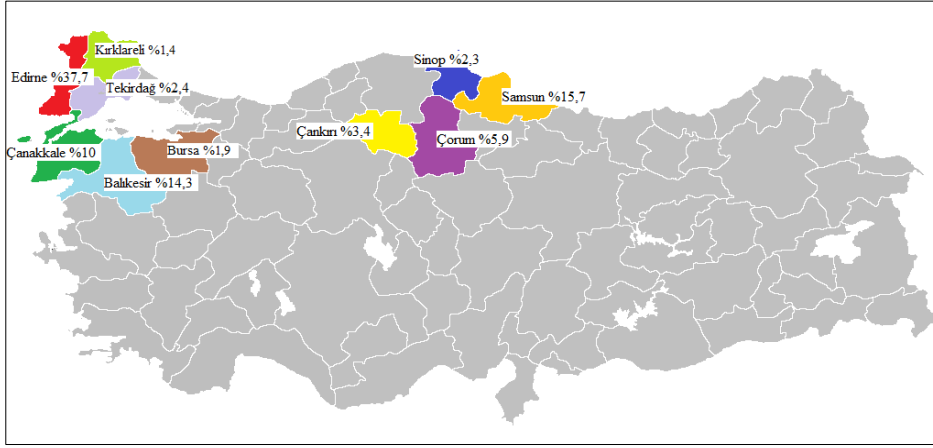
Hava koşullarının uygunsuzluğu ve sulama imkanlarının yeterli olmaması çeltik üretiminde olumsuz etki yaratmıştır. 2022/23 sezonunda Türkiye'de çeltik tarımına dair veriler daha önceki sezonların gerisinde kalmıştır. Çeltik ekilen alanların önceki sezona göre %6,9 azalarak 120 bin 523 hektar, çeltik veriminin ise bir önceki sezona göre %2,1 artarak 788 kg/da olduğu tahmin edilmektedir (Ek Tablo 5,6).

Çeltik verimindeki artışa rağmen, çeltik ekilen alanlarda gerçekleşen azalma nedeniyle 2022/23 sezonunda Türkiye'de çeltik üretimi

önceki döneme göre %5 azalarak 950 bin tona gerilemiştir. 2022/23 sezonunda %60 randımanla 570 bin ton pirinç elde edildiği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 7). Çeltik tarımı yapılan alanlarda önceki yıllarda olduğu gibi Trakya lider konumdadır. Marmara Bölgesi'nin ve Karadeniz Bölgesi'nin çeltik tarım alanları açısından ön plana çıktığı görülmektedir (Ek Tablo 6). Edirne'de çeltik ekili alanlarda bir önceki sezona göre %11,8 azalma gerçekleşmiş olup Edirne'nin 45 bin 480 hektar alanla Türkiye çeltik tarım alanlarının yaklaşık %38'ine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Edirne'nin çeltik tarımında ön plana çıkan ilçeleri sırasıyla İpsala, Merkez, Uzunköprü, Meriç ve Keşan'dır. İpsala İlçesi'nin çeltik ekili alanlar içerisinde Edirne'deki payı %45,4 Türkiye'deki payı ise %17,1'dir. 2022/23 sezonunda çeltik ekili alanlarda Edirne'yi yaklaşık 19 bin hektar alanla Samsun'un ve 17 bin 286 hektar alanla Balıkesir'in izlediği görülmektedir (Ek Tablo 6). Bu üç il söz konusu sezonda çeltik tarım alanlarının %67'sinden fazlasını oluşturmaktadır.

2022/23 sezonunda Türkiye'de çeltik ekili alanlarda ilk sıralarda yer alan iller Harita 3'te gösterilmiştir.

Harita 3. Türkiye’de çeltik ekili alanlarda ön planda olan iller (2022/23, %)

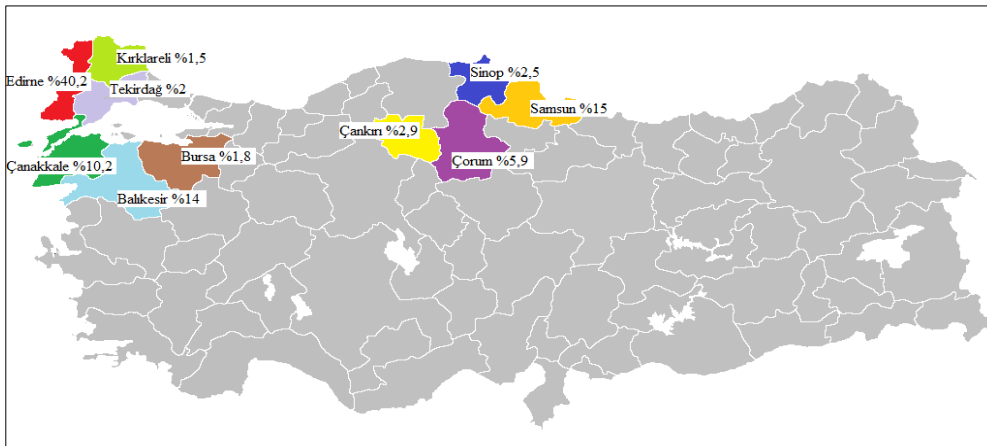
Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 17.09.2023)

2022/23 sezonunda Türkiye çeltik üretiminde Edirne'nin, 382 bin 189 ton ile toplam üretimin %40,2'sini karşıladığı tahmin edilmektedir. Edirne'de önceki sezona göre üretimde %7,1 azalma söz konusudur. Söz konusu azalışta verimde yaşanan artışa rağmen ekilen alanlarda meydana gelen azalmanın etkisi olduğu düşünülmektedir. Edirne'nin üretimde ön plana çıkan ilçeleri sırasıyla İpsala, Merkez, Uzunköprü ve Meriç'tir. İpsala ilçesi Edirne'de çeltik üretiminin %46,3'ünü; Türkiye'de ise çeltik üretiminin %18,6'sını karşılamıştır. Çeltik üretiminde Edirne'yi 142 bin 480 tonla Samsun, 133 bin 136 tonla Balıkesir izlemiştir (Ek Tablo 7). Samsun'da çeltik üretiminde önceki sezona göre %6,9 oranında, Balıkesir'de ise %3 oranında azalma

olmuştur. Söz konusu üç ilin toplam üretim içerisindeki payının %69,2 olduğu görülmektedir.

Çeltik üretimi sıralamasında yer alan ilk on ilin üretim içerisindeki payları Harita 4'de gösterilmiş olup bu iller 2022/23 sezonunda toplam üretimin %96'sını oluşturmaktadır. Bu on il arasında en yüksek çeltik verimi 876 kg/da ile Kırklareli'nde elde edilmiştir. Kırklareli'ni 840 kg/da ile Edirne, 834 kg/da verim ile Sinop izlemektedir. Söz konusu sezonda önceki sezonla kıyaslandığında çeltik veriminde Sinop'ta %12,1, Tekirdağ'da %5,7 ve Edirne'de ise %5,3 artış yaşandığı tahmin edilmektedir (Ek Tablo 5).

Harita 4. Türkiye’de çeltik üretiminde ön planda olan iller (2022/23, %)

Kaynak:

TÜİK

(Erişim tarihi: 17.09.2023)

Çeltik üreticilerine, 2022 yılında yayınlanan “Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ” kapsamında destekleme ödemesi yapılmıştır. Üreticiler 10 krş/kg fark ödemesi desteği ve 21 TL/da gübre desteği almışlardır. Önceki sene 68 TL/da olan mazot desteği yapılan değişiklikle 250 TL/da’ a çıkarılmıştır. 2020 yılından itibaren sertifikalı tohum kullanan üreticilerin 16 TL/da olarak aldıkları ödeme, 2022 yılında 50 TL/da’ a çıkarılmıştır. Organik tarım kapsamında üretimi yapılan çeltik için destek miktarı, bireysel ürün sertifikası için 40 TL/da, üretici grubu üretim sertifikası için ise 20 TL/da’ dır. İyi tarım uygulamaları destekleri çeltik üretiminde bireysel veya grup sertifikasyonu fark etmeksizin 10 TL/da olarak belirlenmiştir. Toprak analizi desteğinden ise 50 da üzeri arazi sahipleri her 50 da alan için bir analiz olacak şekilde, analiz başına 50 TL olarak yararlanmışlardır. Daha önce 40 TL olan destek miktarı 2022 yılında %25 artmıştır. Son beş yıllık süreç değerlendirildiğinde çeltik için dekara verilen gübre ve mazot desteği toplamının 2018 yılına kıyasla 2022 yılında yaklaşık 5 kat arttığı görülmektedir. 1 kg çeltik üretimi için ödenen toplam destek miktarı 2022 yılında bir önceki yıla göre %131,4 oranında, 2018 yılına göre ise %203 oranında artış göstermiştir (Tablo 6).

Türkiye’de 2012/13 sezonundan bu yana pirinç tüketimi sürekli artış eğiliminde olmuştur. 2019/20 sezonunda COVID-19 kısıtlamalarının etkisiyle düşüş gösteren tüketim 2020/21 sezonunda yükseliş trendine girmiş; 2021/22 sezonunda bir önceki sezona göre %9,9 artış göstermekle birlikte henüz eski trendini yakalayamamıştır (Ek Tablo 4). Son yıllarda yaşanan COVID-19 pandemisi ve bu kapsamda alınan tedbirler tüketim alışkanlıklarının da değişmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte TÜİK verilerine

göre 2022 yılında Türkiye’de nüfus bir önceki yıla göre %0,7 artış göstererek 85,3 milyona ulaşmıştır. Gerek tüketim alışkanlıklarındaki değişim gerek ise nüfus artışının etkisiyle her ne kadar 2022 yılına ait veriler henüz açıklanmamış olsa da pirinç tüketiminde bir önceki sezona göre artış yaşandığı tahmin edilmektedir. Kısıtlamaların gevşetildiği ve kontrollü hareketliliğin toplu tüketimi etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, yaşanan artışa rağmen tüketimin COVID-19 pandemisi öncesi seviyesine henüz ulaşamayacağı tahmin edilmektedir.

Uluslararası Tarım Şehirleri Birliği verilerine göre, Türkiye’de son yıllarda pirinç tüketimi de yıllar itibarıyla artış göstermiş ve son yıllarda 700 bin tonun üzerine çıkmıştır. Kişi başına yıllık ortalama pirinç tüketimi 10 kilogram civarında olup Türkiye’de pirinçte kendine yeterlilik oranı ise %80 dolaylarındadır. Bununla birlikte artan pirinç fiyatları tüketicileri makarna, bulgur gibi alternatif ürünlere yönlendirdiğinden kişi başı pirinç tüketiminde azalma olduğu belirtilmektedir (Anonim, 2023b).

2022/23 sezonunda çeltik ekilen alanlarda ve üretimde önceki sezona kıyasla meydana gelen azalışın tohumluk kullanımında ve kayıplarda da bir önceki sezona göre azalma meydana getirecek olması kaçınılmazdır. Tüm bu göstergeler ışığında 2022/23 sezonuna ait denge tablosunda toplam kullanım miktarının 2021/22’ye kıyasla artış gösterdiği tahmin edilmekte ve daha önceki yıllarda ulaşılan seviyenin üstünde olacağı düşünülmektedir.

5.2. Dış Ticaret

TÜİK Genel Ticaret Sistemi verilerine göre; 2022/23 piyasa yılında 56 bin 234 ton çeltik, 738 bin 807 ton pirinç (yarı/tam olarak değırmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının

toplamı) ithalatı gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 9, Ek Tablo 13).

Dış alım politikalarının da etkisiyle 2021/22 piyasa yılında önceki yıla göre %86,6 azalma gösteren çeltik ithalatı 2022/23 piyasa yılında muazzam bir artış göstermiştir. Artış oranı bir önceki yıla göre %304,6 olmuştur (Ek Tablo 13). Bununla birlikte pirinç (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamı) ithalatında önceki sezona göre %152,2 artış görülmüştür (Ek Tablo 9). 2022/23 piyasa yılında ABD doları cinsinden çeltik ithalat değerinin bir önceki sezona kıyasla %471,6 oranında artış göstererek 34 milyon dolara ulaştığı (Ek Tablo 15), pirinç ithalat değerinin (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat değerlerinin toplamı) ise %183,6 artış göstererek 497,9 milyon dolara ulaştığı tahmin edilmektedir (Ek Tablo 11).

TÜİK Genel Ticaret Sistemi verilerine göre; 2022/23 piyasa yılında pirinç ihracatının (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ihracat miktarlarının toplamı) bir önceki yıla göre %9,5 oranında azalarak 232 bin 339 ton olduğu tahmin edilmektedir (Ek Tablo 8). Aynı dönem çeltik ihracatları bir önceki sezona oranla %44,8 azalarak 258 tona gerilemiştir (Ek Tablo 12). ABD doları cinsinden pirinç ihracat değerinin (yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ihracat değerlerinin toplamı) bir önceki sezona kıyasla %6,7 oranında artarak 166,9 milyon dolara ulaştığı (Ek Tablo 10); ABD doları cinsinden çeltik ihracat değerinin ise bir önceki sezona kıyasla %1,8 oranında artarak yaklaşık 307 bin dolara yükseleceği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 14).

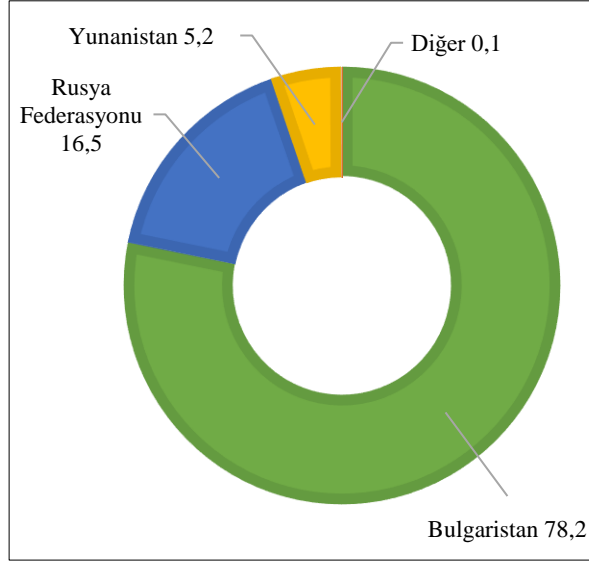
Türkiye’de 2022/23 piyasa yılında gerçekleştirilen çeltik dış ticaret değeri ABD

doları cinsinden ülkeler bazında değerlendirildiğinde; Bulgaristan’ın 28,8 milyon dolar ithalat değeriyle ilk sırada yer aldığı tahmin edilmektedir. İkinci sırada ise 3,3 milyon dolar ithalat değeri ile daha önceki yıllarda ilk sırada yer alan ve birinciliği Bulgaristan’a devreden Rusya gelmektedir. Geçtiğimiz sezon ticaret yapılmayan Yunanistan’ın ise söz konusu sezonda 1,9 milyon dolarlık ithalat gerçekleştireceği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 15). Çeltik ihracat değerleri açısından ön planda olan ülkelerin 132 bin ABD doları ile Ukrayna, 68,1 bin ABD doları ile Bulgaristan ve 40,5 bin ABD doları ile Rusya olduğu tahmin edilmektedir (Ek Tablo 14).

Türkiye’de 2022/23 piyasa yılında gerçekleştirilen pirinç dış ticaret değeri ABD doları cinsinden ülkeler bazında değerlendirildiğinde ise; Çin’in 148,6 milyon dolar ithalat değeriyle ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada ise 95,8 milyon dolar ithalat değeri ile Hindistan gelmektedir. Önceki sezon dördüncü sırada yer alan Tayland ise 77,8 milyon dolar ithalat değeri ile üçüncü sırada yer almıştır (Ek Tablo 11). Pirinç ihracat değerleri açısından ön planda olan ülkelerin 45,5 milyon ABD doları ile Suriye ve 21,8 milyon ABD doları ile Ukrayna olduğu tahmin edilmektedir (Ek Tablo 10).

2022/23 piyasa yılında Türkiye çeltik ithalatında iki ülkenin ön plana çıktığı tahmin edilmektedir. İlk sırada 43 bin 973 ton ile Bulgaristan, ikinci sırada ise 9 bin 295 tonla Rusya yer almaktadır. Rusya’yı sırasıyla 2 bin 927 ton ile Yunanistan, 27 ton ile Vietnam izlemektedir (Ek Tablo 13). Söz konusu sezon tahminlerinde Türkiye’nin çeltik ithalatı gerçekleştirdiği ülkelerin payları Grafik 15’te verilmiştir.

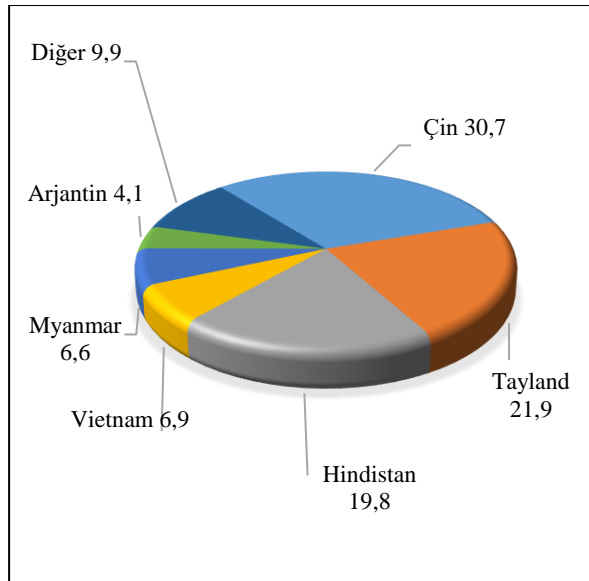
Grafik 15. Türkiye'nin çeltik ithalatında önemli ülkelerin payları (2022/23, %)

Kaynak: Ek Tablo 13

2022/23 piyasa yılında Çin'den 226 bin 542 ton pirinç ithalatı yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. İthalatta lider konumda olan Çin'i, 161 bin 912 ton ile Tayland ve 146 bin 629 ton Hindistan izlemektedir (Ek Tablo 9). 2022/23 tahmini verilerine göre, Türkiye'nin pirinç ithalatını gerçekleştirdiği önemli ülkelerin payları Grafik 16'da verilmiştir.

Grafik 16. Türkiye'nin pirinç ithalatında önemli ülkelerin payları (2022/23, %) *

Kaynak: Ek Tablo 9

*(Yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamına göre oranları)

2022/23 piyasa yılında Türkiye pirinç ihracatında üç ülkenin ön plana çıktığı tahmin edilmektedir. İlk sırada 67 bin 254 ton ile Suriye, ikinci sırada 34 bin 880 tonla Ukrayna ve üçüncü sırada 13 bin 348 tonla Irak yer almaktadır. Irak'ı sırasıyla 12 bin 760 ton ile Suudi Arabistan, 12 bin 624 ton ile İsrail ve 12 bin 090 ton ile Lübnan izlemektedir (Ek Tablo 8). Çeltik ihracatı ise 258 ton olup yok denecek kadar azdır (Ek Tablo 12).

5.3. Fiyatlar ve Parite

Türkiye'de 2022 dönemi çeltik hasadı 7 Eylül'de başlamış, 15 Kasım'da tamamlanmıştır. 2022/23 piyasa döneminde TMO tarafından 13 Eylül 2022'de açıklanan çeltik alım fiyatları şöyledir: 55 randımanlı Baldo çeşit için 15.000 TL/ton, 58 randımanlı Cammeo çeşit için 14.500 TL/ton, 58 randımanlı Özgür çeşit için 14.000 TL/ton, 60 randımanlı Osmancık çeşit için 13.500 TL/ton, 60 randımanlı Ronaldo ve Vasco çeşit için 13.000 TL/ton, 65 randımanlı Luna çeşit için ise 12.500 TL/ton fiyat belirlenmiştir. 5 Ekim 2022'de çeltik alım fiyatları revize edilmiş olup şöyle açıklanmıştır: 55 randımanlı Baldo çeşit için 16.000 TL/ton, 58 randımanlı Cammeo çeşit için 15.500 TL/ton, 58 randımanlı Özgür çeşit için 15.000 TL/ton, 60 randımanlı Osmancık çeşit için 14.500 TL/ton, 60 randımanlı Ronaldo ve Vasco çeşit için 14.000 TL/ton, 65 randımanlı Luna çeşit için ise 13.500 TL/ton olup bu kapsamda üreticilerden 2 bin 540 ton çeltik alımı gerçekleştirilmiştir (TMO, 2023b).

TÜİK verilerine göre; Türkiye'de Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi 2023 yılı Eylül ayında bir önceki aya göre %4,47, bir önceki yılın Aralık ayına göre %46,58, bir önceki yılın aynı ayına göre %71,96 on iki aylık ortalamalara göre ise %91,66 artış göstererek 1001,90 olmuştur. 2023 yılı Eylül ayında Tarım-ÜFE (2015=100) içerisinde, tarım ve avcılık ürünlerinin ağırlığı %95,4'tür. Bu grup

içerisinde pirinç harici diğer tahıl, baklagil ve yağlı tohumlarda endeks bir önceki aya göre %1,33 azalarak 791,12; çeltik ise bir önceki aya göre %10,51 artış göstererek 771,28 değerine ulaşmıştır.

Türkiye’de 2021/22 sezonunda ortalama 7,09 TL/kg olan çeltik üretici fiyatının, 2022/23 piyasa dönemi başlangıcı olan 2022 yılı Eylül ayında 13,22 TL/kg’a ulaştığı tahmin edilmektedir. Ulaşılan bu değer bir önceki aya göre artış oranı %10,4 iken, bir önceki yılın aynı ayına göre %215,5 artış söz konusudur. Sezon hasatı dolayısıyla arzın fazla olmasına rağmen ilerleyen aylarda üretici fiyatlarında artış trendi göze çarpmıştır. 2022 yılı Ocak ayından itibaren artış eğiliminde olan üretici fiyatları 2023 yılının Ağustos ayında en yüksek seviyesine ulaşmış ve piyasa dönemini 18,46 TL/kg ile kapatmıştır. 2022/23 piyasa yılında ortalama çeltik üretici fiyatının bir önceki sezona göre %128,9 artış göstererek 16,23 TL/kg’a ulaştığı tahmin edilmektedir (Ek Tablo 16).

Tüketici Fiyat Endeksi 2022 Eylül ayında bir önceki aya göre %3,08, bir önceki yılın Aralık ayına göre %52,40, bir önceki yılın aynı ayına göre %83,45, on iki aylık ortalamalara göre ise %59,91 artış göstermiştir. Ana harcama gruplarından gıda ve alkolsüz içeceklerin TÜFE (2003=100) içerisindeki ağırlığı %25,32’dir. Bu grup içerisinde pirinç “ekmek ve tahıllar” başlığı içerisinde değerlendirilmiş olup söz konusu grupta endeks bir önceki aya göre %2,45, bir önceki yılın Aralık ayına göre %56,07, bir önceki yılın aynı ayına göre %106,50, on iki aylık ortalamalara göre ise %76,75 artış göstermiştir.

Türkiye’de 2021/22 (Eylül- Nisan-8 ay) sezonunda ortalama 14,43 TL/kg olan pirinç tüketici fiyatı, 2022 yılı Nisan ayında 16,60 TL/kg ile piyasa yılı içerisinde görülen en yüksek seviyesine ulaşmıştır (2022 yılı Nisan

ayından itibaren ilgili veri TÜİK tarafından açıklanmamaktadır) (Ek Tablo 16).

6. TÜRKİYE'DE ÖNGÖRÜ (2023/24)

2023/24 sezonunun çeltik ekimleri bölgeye göre değişiklik göstermekle birlikte 2023 yılının ilkbahar ve yaz aylarında başlamıştır. Hava koşullarının olumsuz olmasının, kuraklık ve sulama ile ilgili sorunların 2023/24 sezonunda Türkiye çeltik üretimini olumsuz etkileyeceği öngörülmektedir. Nitekim TÜİK tarafından yayımlanan Bitkisel Üretim İkinci Tahminlerine göre 2023 yılında Türkiye'de çeltik üretimi bir önceki yıla göre %5,3 azalışla 900 bin tona gerileyecektir.

6.1. Üretim, Ticaret ve Fiyatlar

Pandemi süreci, bölgesel tehditler, iklim değişikliği ve buna bağlı olarak gelişen üretim kısıtları vb. tüm dünyada endişelerin yükselmesine neden olmuştur. Söz konusu durum tarımda sürdürülebilirliğin önemini daha çok ortaya çıkarmıştır. Bu minvalde TOB biyolojik çeşitliliğin korunması, toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması, arz güvencesini sağlamak amacıyla tarımsal üretimde kalite ve verimliliğin artırılması, gıda güvencesi ile güvenilirliğinin teminat altına alınması vd. için gerekli politikalar uygulamakta ve bu uygulamaların geliştirilmesine öncelik vermektedir. Üretimin teşvik edilmesi ve yönlendirilmesi amacıyla üreticilere destekler verilmekte ve bu verilen destek oranları yıldan yıla arttırılmaktadır (TOB, 2022). Çeltik için verilen başlıca destek kalemleri ise şöyledir: Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli kapsamında 2021 üretim yılında üretilen ürünler için 945 havzada desteklenecek en uygun yetişen 21 üründen biri de çeltiktir ve çeltik üreticileri fark ödemesi desteği almaktadır. Çeltik; sertifikalı tohum kullanım desteği alan 21 üründen biridir ve Bitkisel Üretim Desteklenmesi kapsamında yurt içinde üretilip sertifikalandırılan ve yurt içinde satışı gerçekleşen ürünler içinde de yer almaktadır. Söz konusu bu kalemler ile çeltik tarımı teşvik edilmektedir (TOB, 2023).

Türkiye tarımsal üretiminde önem arz eden ve çeltikte de önemli olan sulama sorunu

çözümüne yönelik olarak sulama yatırımlarına önem verilmektedir (TOB, 2022).

Tarımının gerektirdiği su tüketimi açısından değerlendirildiğinde çeltik, üretim sürecinde damla sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması gereken ürünlerin başında gelmektedir. Çeltik yetiştiriciliğinde klasik tava sulama yöntemi yerine damla sulama yöntemi kullanarak %50'den fazla su tasarrufu sağlamak, su kısıtından dolayı çeltik ekim alanlarının arttırılmasının önündeki engeli kaldırmak, sertifikalı tohum kullanılması ile birim alandan daha fazla ve kaliteli ürün alınmasını sağlayıp çeltik ithalatını azaltmak, aşırı sudan dolayı toprağın biyolojik yapısının bozulmasının önüne geçmek, yer altı sularının kirlenmesini önlemek, sivrisinek problemi oluşmasının önüne geçmek ve kimyasal ilaç kullanımının azaltılması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü tarafından "Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi" kapsamında kabul edilerek finanse edilen %75 devlet, %25 üretici katkılı "Damlaya Damlaya Çeltik Olur" Projesi devreye konulmuştur. Çeltikte; damla sulama yönteminde dekar başına 800 ile 1.000 metreküp arasında su kullanılmakta bu şekilde eski klasik tava sulama yöntemine göre %50'den fazla su tasarrufu sağlanarak su kaynaklarının israfının önüne geçilmekte ve kuraklığın yaşandığı günümüzde su tasarrufuna büyük katkı sağlanmaktadır.

İlaveten söz konusu proje eğimli arazilerde bile çeltik yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır (Anonim, 2021, Anonim, 2022a).

Çeltikte Damla Sulama Sistemlerinin Kullanım Olanaklarının Araştırılması Projesi Türkiye’de çeltik üretimi yapılan farklı bölgelerde; Trakya Bölgesi-Kırklareli, Ege Menemen Ovası, Akdeniz Bölgesi Tarsus ve Karadeniz Bölgesi Bafra Ovasında Ar-Ge Projeleri 2021 yılı itibarıyla tamamlanmıştır. Proje çıktıları ilgili kurum ve kuruluşlar ile paylaşılarak suyun etkin ve tasarruflu kullanımına yönelik çalışmalar yapılmıştır (TOB, 2022). Bu çalışmaların 2023/2024 sezonu çeltik üretiminde olumlu etkilerinin olması muhtemeldir. 2023/24 sezonunda Türkiye geneli değerlendirildiğinde hava koşullarının kurak gittiği görülmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan Bitkisel Üretim 2. Tahminine göre, 2023 yılında Türkiye’de çeltik üretiminin önceki yıla göre %5,3 düşüş göstererek 900 bin tona gerileyeceği öngörülmektedir. 2023 yılı çeltik ekim döneminde, üretimin en çok yapıldığı yer olan Edirne’de kış ayının kurak geçmesinden dolayı sulama göletleri ve barajlarda su seviyeleri düşmüştür. Çeltik sulu koşullarda yetişen bir bitki olduğu için söz konusu bu durumun çeltik ekim alanlarında daralma yaşanmasına sebebiyet verdiği ve üretimdeki düşüşte pay sahibi olduğu öngörülmektedir. Başka bir ifadeyle çeltikte kuraklıkla ilgili olarak rekolte düşüklüğü beklenmektedir (Anonim, 2023d).

Türkiye’de 2023 yılı çeltik hasadı eylül ayının ikinci yarısından itibaren başlamış Ekim sonu itibarıyla %75 seviyelerine ulaşmıştır. TMO çeltik piyasalarını yakından izlemekte ve piyasaların seyrine göre politikaları şekillendirmektedir. Buna göre 2023/24 piyasa yılında TMO tarafından açıklanan çeltik fiyatları şöyledir: 2023 yılı için 55

randıman Baldo çeşidi çeltik alım fiyatı 24.000 TL/ton, 58 randıman Cammeo çeşidi çeltik alım fiyatı 23.000 TL/ton, 60 randıman Osmancık çeşidi çeltik alım fiyatı 20.000 TL/ton, 60 randıman Ronaldo-Vasco çeşidi çeltik alım fiyatı 19.000 TL/ton, 65 randıman Luna çeşidi çeltik alım fiyatı ise 18.000 TL/ton olarak belirlenmiştir. Üreticiler, sezonda TOB tarafından verilen mazot, gübre, sertifikalı tohumluk ve fark ödemesi desteklerini almaya devam edeceklerdir (TMO, 2023a).

ABD Doları’nın Türk Lirası karşısında değer kazanması nedeniyle mazot ve gübre gibi girdi fiyatları artış göstermektedir. Söz konusu durumun hem üretici hem de tüketici fiyatlarında artış eğilimini sürdüreceği öngörülmektedir.

2023 Eylül ayında 19,92 TL/kg olan çeltik üretici fiyatında, bir önceki aya göre %7,9, bir önceki yılın aynı ayına göre ise %50,7 oranında artış söz konusudur. 2023 yılı ilk dokuz ay ortalama üretici fiyatı 17,4 TL/kg olup bir önceki yılın ilk dokuz aylık ortalamasına göre %96 oranında artış yaşanmıştır.

USDA verilerine göre; 2023/24 sezonunda Türkiye’de çeltik ekim alanlarında bir önceki sezona göre %5,1; verimde ise %4,4 oranlarında azalma olacağı öngörülmektedir. Pirinç üretiminde de ekilen alan ve verimde beklenen azalmayla doğru orantılı olarak bir önceki sezona göre %9,2 oranında azalma olması öngörülmektedir. Söz konusu dönemde Türkiye’de yurtiçi pirinç tüketimine dair öngörülerde ise bir önceki pazarlama yılına göre %2,9’luk bir artış söz konusudur. 2023/24 pazarlama yılında ithalatın yaklaşık %21,4 oranında azalacağı, ihracatın ise %8,7 oranında artış göstereceği öngörülmektedir (Tablo 7).

Türkiye son yıllarda pirinçte stok sorunu yaşamamakta iken, 2023/24 sezonunda sorun yaşaması muhtemeldir. Nitekim 2023/24 öngörülerine göre pazarlama yılı sonunda 2022/23'e göre Türkiye pirinç stoklarının %10,1 oranında azalarak 268 bin tona gerileyeceği öngörülmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Türkiye'de arz ve kullanım öngörüsü

(Bin ton)	2022/23 (Tahmin)	2023/24 (Öngörü)	Değ. %
Başlangıç stokları	78	298	282,1
Üretim	600	545	-9,2
İthalat	700	550	-21,4
Toplam arz= Toplam kullanım	1.378	1.393	1,1
İhracat	230	250	8,7
Yurtiçi tüketim	850	875	2,9
Bitiş stokları	298	268	-10,1

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 02.10.2023)

7. TÜRKİYE’DE ÇELTİK TARIMI, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye’de çeltik tarımı 3039 sayılı Çeltik Ekimi Kanunu doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Söz konusu kanun yetersiz olup ihtiyaçlar doğrultusunda revize edilmesi gerekmektedir. Türkiye, çeltik üretimi açısından oldukça uygun iklim şartlarına sahiptir. Çeltik tarımında en önemli kısıtlardan biri sulama suyu ile ilgili problemlerdir. İnşası devam eden Hamzadere ve Çakmak Barajları ile çeltik üretiminin temel sorunu olan sulama sorununa büyük ölçüde çözüm getirilecek olunması, gelecek sezonlar için üretimde gerçekleşecek artış için umut vadetmektedir.

Türkiye’de çeltik tarımı 11/06/1936 tarihli ve 3039 sayılı “Çeltik Ekimi Kanunu” doğrultusunda il ve ilçelerde oluşturulan çeltik komisyonlarının izni ile gerçekleştirilmektedir. Çeltik ekimi katı ruhsat kurallarına bağlıdır. Söz konusu bu durum çeltik tarımının sınırlı alanlarda yapılmasına neden olmaktadır. Dönemin şartlarına bağlı olarak sıtma hastalığına karşı önlem oluşturmak ve sulama suyunun dağıtımı önceliği ile çıkarılan 3039 sayılı Çeltik Ekimi Kanunu artık ihtiyaçları karşılayamaz durumdadır. Ayrıca sıtma hastalığı bugünün koşullarında tehdit oluşturmamakta iken hükümlerinin hala var oluşu önemli sorunlara neden olmaktadır. Mevcut uygulama içerisinde yer alan su planlaması, dağıtımı ve drenajına dair konular, çeltik üretimi yapmak isteyen üreticilere zorluklar çıkarmakta olup güncellenmesine ve daha işlevsel hale getirilmesine ihtiyaç vardır. Bu amaç doğrultusunda, 2007 yılında “Çeltik Ekimi Kanunu Tasarısı” hazırlanmıştır. Yeni hazırlanan kanun tasarısında Türkiye’de çeltik üreticisinin arazi kullanım durumu ve yapısı ile ilgili tarafların görüşü yeterince alınmamış olup yapılan değişiklik daha çok cezai hükümlerin artması ile sınırlı kalmıştır (UHK, 2011).

3039 sayılı Kanunu’nda sulama ile ilgili çeltik komisyonlarında Sulama Kooperatiflerinin temsilcileri üye olarak yer almamaktadır.

Yapılacak yasal düzenlemelerle bu eksikliğin giderilmesi önem taşımaktadır. Nitekim söz konusu bu güncellenmenin yapılması hem çeltik arazilerinde dönem dönem ortaya çıkan sulama suyu problemlerinin çözümü açısından hem de üretim artışının sağlanması açısından kilit rol oynamaktadır. Başka bir ifadeyle çeltik komisyonları çeltik arazilerinde sulama suyu problemlerinin çözülmesinde belirleyici rol oynamaktadır (UHK, 2011).

Türkiye, çeltik üretimi açısından oldukça uygun iklim şartlarına sahiptir. Sulama suyu bulunduğu sürece hemen hemen tüm illerde çeltik tarımı yapılabilmektedir. Bununla birlikte sulama suyu problemleri çeltik üreticileri için büyük sorun teşkil etmekte ve çeltik tarımını kısıtlayan en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kış aylarında yağışların da yetersiz olmasıyla çeltik ekiliş alanlarında daralma olabilmektedir. Çeltik üretiminde en yüksek ekiliş ve verime sahip olan Marmara Bölgesi’nde lazerle tarla tesviyesi, kurutma makineleri ile kurutma ve mekanizasyon gibi çeşitli gelişmiş üretim teknolojileri yoğun olarak kullanılmaktadır. Buna rağmen su yetersizliği halen üretim artışının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir (UHK, 2011). Bu minvalde su israfının önüne geçilmesi önem arz etmekte olup baraj sularının etkin kullanımına, mevcut suyun ekiliş alanlarına dağıtımı konusunda

geliştirilecek strateji ve doğru planlamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye çeltik üretiminde ilk sırada yer alan Edirne’de inşa edilen Hamzadere Barajı Sulaması Projesi kapsamında 273 bin 350 dekar tarım arazisinin sulanması amaçlanmıştır. Hamzadere Barajı Sulaması Projesi kapsamında 2020 yılı öncesi İpsala, Keşan ve Enez İlçelerine ait 116.570 dekar tarım arazisi sulamaya açılmış olup 2020 yılında 6.400 metre uzunluğunda sulama kanalı inşaatı ve 40.000 metre borulu şebeke, 390 adet sanat yapısı imalatı yapılmıştır. Fiziki gerçekleşmesi %80 düzeyinde olan projede 2020 yılında yapılan imalatlar karşılığında ilave 15.000 dekarlık tarım arazisi sulamaya hazır hale getirilmiştir. Hamzadere Barajı Sulaması ile toplamda 131 bin 570 dekar tarım arazisi sulamaya hazır hale getirilmiştir (DSİ, 2020).

Trakya Bölgesinin GAP’ı olarak adlandırılan DSİ tarafından yapılan Çakmak Barajı’nın gövde inşaatı tamamlandığında 176.000.000 m³ su depolayabilmesi ve Edirne’nin Uzunköprü, Meriç, Havsa, Pehlivan köy ilçelerinde bulunan 67 köye ait 522.000 dekar tarım arazisine hizmet etmesi hedeflenmiştir (Aktoprak, 2019). DSİ tarafından Çakmak Barajı Sulama tesislerinin bir bölümünün 2020 yılından itibaren işletmeye açılması ile birlikte Ergene Ovası’nın çeltik yetiştiriciliğinde sulama suyu yetersizliği ve su kalitesine bağlı önemli sorunlar yaşanan bölümlerinde de verimli ve kaliteli çeltik yetiştirilmeye başlanmıştır. Edirne’nin diğer bölgelerinde ve Meriç Nehri Ovası’nda olduğu gibi Ergene Nehri Ovası’nda da yaklaşık 60 bin dekar alanda, modern teknikler kullanılarak yapılan çeltik yetiştiriciliği ile Türkiye ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlanmaya başlanmıştır (DSİ, 2021). 2022 yılında Edirne’de kısmi olarak tamamlanan Çakmak Barajı Sulaması 1.Kısım

tesisinde 1.300 ha alan daha sulamaya açılmıştır (DSİ, 2023). Trakya’da yapımı devam eden Çakmak ve Hamzadere Barajları bittiğinde bazı bölgelerde su riskinin ortadan kalkması ve ekim alanındaki artışa da bağlı olmak kaydıyla üretimde artış sağlanacaktır (UHK, 2011). Başka bir ifadeyle bu projelerin tamamlanmasıyla, çeltik üretiminin temel sorunu olan sulama sorununa büyük ölçüde çözüm getirilecek olunması, gelecek sezonlar için üretimde gerçekleşecek artışın göstergesidir.

Çeltik tarımında önemli konulardan biri de münavebe sorunudur. Çeltik su içinde yetişen bir bitki olduğu için tuzlu toprakları sürekli yıkanma nedeniyle ıslah eden bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte üst üste 4-5 yıl çeltik tarımı yapılırsa taban suyu yüksek yerlerde toprakta daha fazla bir tuzluluk görülmesine ve o tarlada çeltikten başka bir ürünün tarımının yapılamamasına yol açmaktadır (UHK, 2011). Başka bir ifadeyle toprak yapısında bozulmaya yol açmaktadır. Toprak yapısının bozulması ise beraberinde verim kaybını da getirecektir. Söz konusu alanlarda toprak analizlerinin yapılması ve bu analiz sonuçlarına göre toprağın ihtiyaç duyduğu maddelerin verilerek toprakta iyileştirme yapılması önem taşımaktadır. Bu minvalde toprak analiz desteklerine ağırlık verilmesi ve toprağın ihtiyacı olan maddelerin kullanımı için üreticinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca üreticilerin mağduruyetini önlemek amacıyla çeltik için verilen desteklerin üretim maliyetlerinin dikkate alınarak hazırlanması üretimin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Çeltik üreticisinin tarımsal arazi yapısı kozmopolit bir yapı göstermektedir. Toplam ekilebilir tarım arazilerinin büyük bölümü tapulu (%60) olmasına karşın, hazine ve orman arazilerinin payını da (%40) göz ardı etmemek gerekmektedir. Söz konusu durum

gerçek ekim alanlarının belirlenmesinde engel teşkil etmektedir. Konuya ilişkin düzenlemeler sayesinde gerçek ekim alanları hesaplanabilecektir (UHK, 2011).

Çeltik üretiminde görülen en önemli hastalık ve zararlı sorunu; yanıklık hastalığı, kök boğazı çürüklüğü ve helminthosporium'dur. Bu hastalık ve zararlılar özellikle Marmara Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi'nde önemli ürün kayıplarına neden olabilmektedir. Çeltik üretiminde yabancı ot kontrolünde de bazı sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bu hastalık, zararlı ve yabancı otlarla mücadelede en uygun yöntemin uygulanması, dayanıklı çeşitlerin ıslah edilmesi ve bu yönde çalışmalara ağırlık verilmesi önem taşımaktadır (UHK, 2011). Bu minvalde TOB çeşitli çalışmalar yürütmekte olup 2022 yılında Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda bulunan "Markör Destekli Geri Melez Seleksiyon Yöntemi Kullanılarak Yanıklık Hastalığına Karşı Dayanıklı Çeltik Çeşidi Geliştirmek Projesi" bu önemli çalışmalar arasında yer almaktadır (TOB, 2023).

Pirincin işlenmesi ve muhafazasında çeltik standardının sağlanması önemlidir. Bilhassa eski teknolojilerle ve geleneksel yöntemlerle yapılan kurutma işleminde ürün nemi istenilen düzeye düşürülemediğinden aflatoksin oluşmakta ve buna bağlı olarak da ürün kayıpları yaşanmaktadır. Türkiye'de özellikle Karadeniz ve Orta Anadolu Bölgeleri'nde konuya ilişkin sorunlar yaşanmaktadır. Sorunun çözümü için üreticilerin modern kurutma ünitelerine yönlendirilmeleri ve/veya bu tarz ünitelere sahip olmaları için çeşitli desteklerden yararlandırılmaları gerekmektedir (UHK, 2011).

Çeltikte kurutma işlemi ürün kalitesi açısından önemli olup klasik olarak güneşte kurutma yöntemi yerine en yüksek randımanlı

kurutma yöntemi olan gölgede kurutma yöntemi tercih edilmeli ve bu yöntem çiftçilere öğretilmelidir. Böylece fazla ürün alındığı dönemlerde en az kayıpla stoklama yapılabilecek, şiddetli kuraklıkların görüldüğü, ekiminin sekteye uğradığı dönemlerde mevcut stoklar devreye sokulabilecek ve ithalatın payı azaltılabilecektir. Bununla beraber organik tarım kapsamında çeltik yetiştiriciliği yapan çiftçilerin organik çeltik yetiştiriciliği konusunda eğitilmesi ve yeniliklerden haberdar edilmesi de çeltik üretiminde katkı sağlayacaktır (Taşlıgil ve Şahin, 2011).

Çeltik kurutulduktan sonra bile önemli ölçüde nem ihtiva eden bir üründür. Bu nedenle gerekli depolama ve altyapı tesislerinin kurulmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Taşlıgil ve Şahin, 2011). Bu nedenle lisanslı depoculuk sisteminin yaygınlaşmasının sağlanması, ürünün sağlıklı koşullarda muhafazası ile olası ürün kayıplarının önlenmesi açısından önemli bir uygulamadır (UHK, 2011).

Hem pirinç tüketicilerinin korunması hem de sektörde yaşanan haksız rekabetin önüne geçmek amacıyla denetimlerin artırılması ve daha sistematik bir hale getirilmesi önemlidir. Gıda güvenliği çağın önemli sorunlarından biri olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Bu minvalde pirinç pazarında yaşanan kayıt dışı satışların engellenmesi ile gerek gıda güvenliği gerek haksız rekabet ve gerek ise vergi kaçırma gibi sorunların önüne geçilebilecektir.

Türkiye geneline bakıldığında, çeltik fabrikalarının kurulu kapasitelerinin ihtiyacın çok üzerinde olduğunu söylemek mümkündür (Agricities, 2022). Nitekim TMO verilerine göre, Türkiye'de 111 adet faal durumda çeltik fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikaların kurulu kapasiteleri 4,3 milyon ton/yıl, fiili kapasiteleri 1,5 ton/yıl ve kapasite kullanım

oranları ise %36'dır (TMO, 2021). En fazla çeltik fabrikası Edirne'de faaliyet göstermekte olup 39 fabrikanın bulunduğu Edirne'yi 22 fabrika ile Balıkesir, 16 fabrika ile Samsun ve 12 fabrika ile Mersin izlemektedir (Anonim, 2022b). Alınacak önlemler sayesinde kurulu fabrikaların yüksek kapasitelerde çalışması sağlanabilecektir. Bu sayede ise hem üretim miktarında hem de istihdamda artış mümkün olabilecektir. Diğer yandan Türkiye'de çeltik işleme tesisleri üretim bölgelerine ve limanlara çok yakındır. Söz konusu bu durum hem transit ticaret hem de ihracat açısından önemli bir fırsattır (Özçelebi ve Yılmaz, 2020).

Tüm bunların yanı sıra konu ile ilgili yapılacak ileriye dönük çalışmaların Ulusal Hububat Konseyi, Üretici Birlikleri, Bölge Ticaret Borsaları vd. paydaş katılımları ile yapılması, sektörün gelişmesi bakımından önem taşımaktadır.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Dünya pirinç verileri

		2020/21	2021/22	2022/23*	2023/24**			2020/21	2021/22	2022/23*	2023/24**
Ekilen alan (bin hektar)	Hindistan	45.769	46.279	47.700	47.000	Yurtiçi tüketim (bin ton)	Çin	150.293	156.360	154.994	152.000
	Çin	30.076	29.921	29.450	29.850		Hindistan	101.052	110.446	116.000	115.500
	Bangladeş	11.500	11.620	11.600	11.650		Bangladeş	36.100	36.500	37.600	37.700
	Endonezya	11.400	11.600	11.550	11.600		Endonezya	35.400	35.300	35.400	35.250
	Tayland	10.509	10.702	11.072	10.600		Vietnam	21.450	21.500	21.400	21.300
	Diğer	55.757	55.414	54.222	55.295		Diğer	154.352	156.170	157.731	158.640
	Dünya	165.011	165.536	165.594	165.995		Dünya	498.647	516.276	523.125	520.390
Başlangıç stokları (bin ton)	Çin	116.500	116.500	113.000	106.600	İhracat (bin ton)	Hindistan	20.216	22.025	21.000	17.500
	Hindistan	33.900	37.000	34.000	33.000		Tayland	6.283	7.682	8.500	8.000
	Tayland	3.900	3.980	3.526	3.285		Vietnam	6.272	7.054	8.000	7.500
	Filipinler	2.547	2.363	3.103	3.484		Pakistan	3.879	4.817	3.700	5.000
	Endonezya	3.313	3.060	2.900	3.500		ABD	2.969	2.650	2.042	2.699
	Diğer	21.454	24.410	25.909	22.369		Diğer	11.621	12.673	11.061	11.448
	Dünya	181.614	187.313	182.438	172.238		Dünya	51.240	56.901	54.303	52.147
Üretim (bin ton)	Çin	148.300	148.990	145.946	149.000	Bitiş stokları (bin ton)	Çin	116.500	113.000	106.600	105.100
	Hindistan	124.368	129.471	136.000	132.000		Hindistan	37.000	34.000	33.000	32.000
	Bangladeş	34.600	35.850	36.350	36.400		Filipinler	3.363	3.103	3.484	3.484
	Endonezya	34.500	34.400	34.000	34.450		Tayland	3.980	3.526	3.285	2.335
	Vietnam	27.381	26.670	27.000	27.000		Endonezya	3.060	2.900	3.500	3.400
	Diğer	140.020	138.502	134.267	139.234		Diğer	24.410	25.909	22.369	21.276
	Dünya	509.169	513.883	513.563	513.084		Dünya	187.313	182.438	172.238	167.595
İthalat (bin ton)	Çin	4.215	5.949	4.384	3.500	Verim (ton/hektar)	Avustralya	9,42	10,98	9,98	10,36
	Filipinler	2.200	3.600	3.750	3.800		Uruguay	9,42	9,21	9,51	9,04
	Nijerya	2.200	2.450	2.100	2.000		Türkiye	9,09	8,32	9,05	8,65
	AB	1.784	2.408	2.500	2.400		Mısır	8,28	8,41	8,70	8,70
	Irak	1.227	1.721	2.100	2.000		Peru	8,22	8,37	8,55	8,53
	Diğer	34.791	38.291	38.831	36.110		ABD	8,54	8,64	8,28	8,69
	Dünya	46.417	54.419	53.665	49.810		Dünya	4,61	4,64	4,63	4,66
Toplam arz (bin ton)	Çin	269.015	271.439	263.330	259.100	Toplam kullanım (bin ton)	Çin	269.015	271.439	263.330	259.100
	Hindistan	158.268	166.471	170.000	165.000		Hindistan	158.268	166.471	170.000	165.000
	Bangladeş	37.571	38.608	39.716	39.511		Bangladeş	37.571	38.608	39.716	39.511
	Endonezya	38.463	38.200	38.900	38.650		Endonezya	38.463	38.200	38.900	38.650
	Vietnam	30.361	31.009	30.955	29.955		Vietnam	30.361	31.009	30.955	29.955
	Diğer	203.522	209.888	206.765	207.916		Diğer	203.522	209.888	206.765	207.916
	Dünya	737.200	755.615	749.666	740.132		Dünya	737.200	755.615	749.666	740.132

Kaynak: USDA. *2022/23 verileri tahmin; 2023/24** verileri öngörü (Erişim tarihi: 18.09.2023)

Ek Tablo 2. FAO pirinç fiyatları endeksi (2014-2016=100)

Piyasa Yılları		Tüm pirinç	Japonica	Indica	Aromatic	Glütenli
2018		106,3	90,7	107,7	108,1	89,1
2019		101,5	80,4	100,6	106,0	124,3
2020		110,2	89,6	114,4	97,6	124,0
2021		105,8	101,4	112,2	86,9	87,3
2022		108,8	129,4	110,2	102,0	88,5
2022	Ağustos	108,5	129,1	107,9	109,6	84,8
	Eylül	110,9	134,8	111,6	106,9	84,1
	Ekim	112,0	139,5	112,6	106,4	92,3
	Kasım	114,6	145,5	115,3	107,4	97,0
	Aralık	119,0	159,4	119,6	109,6	102,9
2023	Ocak	126,4	160,9	127,0	120,3	100,8
	Şubat	125,1	157,9	126,4	117,0	98,6
	Mart	121,2	145,8	123,3	111,7	95,5
	Nisan	124,2	149,9	126,8	113,2	96,3
	Mayıs	127,8	147,1	130,9	116,9	97,6
	Haziran	126,2	141,5	130,0	113,4	96,6
	Temmuz	129,7	140,0	135,4	111,4	100,2
	Ağustos	142,4	139,7	151,4	115,2	114,0
	Eylül	141,7	124,4	151,8	113,4	119,1
Sezon (Eylül -Ağustos)	2021/22	103,8	116,5	106,6	94,4	83,7
	2022/23	123,3	146,8	125,9	112,5	98,0

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 03.10.2023)

Ek Tablo 3. Seçili çeşitlerde uluslararası pirinç fiyatları (\$/ton)

Piyasa Yılları		Hindistan 25%	Vietnam %25	Vietnam 5%	Tayland B %100 Beyaz	Tayland A1 Super Beyaz kırık	ABD Uzun taneli Beyaz 2, %4	Pakistani Basmati
2018/2019		359,5	343,0	361,0	429,2	372,2	500,3	970,4
2019/2020		364,7	370,4	390,9	490,5	415,5	575,5	984,9
2020/2021		365,0	448,8	471,1	509,0	440,1	570,6	850,0
2021/2022		336,1	383,7	403,2	437,2	396,4	609,3	920,7
2022/2023		402,6	443,5	464,1	510,5	434,8	709,1	1.249,1
2022	Eylül	375,4	422,2	441,0	479,0	418,0	702,5	1.251,5
	Ekim	368,3	408,0	426,3	448,0	395,0	698,2	1.157,0
	Kasım	366,0	403,0	421,0	444,0	384,5	687,0	1.133,0
	Aralık	363,8	376,0	395,4	451,2	387,0	677,0	1.141,8
2023	Ocak	-	587,5	614,3	645,0	486,0	708,0	1.109,0
	Şubat	467,0	479,0	504,0	561,7	448,3	711,5	1.125,3
	Mart	436,6	465,0	487,0	528,0	434,5	715,8	1.244,0
	Nisan	415,8	457,8	485,3	524,3	453,0	715,4	1.371,5
	Mayıs	413,0	438,0	456,5	515,3	453,0	718,8	1.273,3
	Haziran	403,2	423,6	439,0	490,4	437,0	727,0	1.249,8
	Temmuz	413,0	433,3	450,3	506,8	447,8	728,3	1.395,5
	Ağustos	406,3	429,3	449,3	532,0	473,0	720,0	1.537,3
2021/22-2022/23 Değişim (%)		19,8	15,6	15,1	16,8	9,7	16,4	35,7

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 03.10.2023)

Ek Tablo 4. Türkiye pirinç denge tablosu

Piyasa yılı	Üretim (Ton)	Ekilen alan (Hektar)	Üretim kayıpları (Ton)	Arz= Kullanım (Ton)	Kullanılabilir üretim (Ton)	İthalat (Ton)	Yurt içi kullanım (Ton)	Tüketim (Ton)	Tohumluk kullanım (Ton)	Kayıplar (Ton)	İhracat (Ton)	Stok değişimi (Ton)	Kişi başına tüketim (Kg)	Yeterlilik derecesi (%)
2001/02	216.000	59.000	4.320	534.958	211.680	323.278	520.915	501.995	7.200	11.721	11.760	2.283	7,4	40,6
2002/03	216.000	60.000	4.320	616.402	211.680	404.722	593.532	572.377	7.800	13.354	16.041	6.829	8,3	35,7
2003/04	223.200	65.000	4.464	344.021	218.736	125.285	315.451	299.953	8.400	7.098	13.937	14.633	4,3	69,3
2004/05	294.000	70.000	5.880	571.164	288.120	283.044	588.078	564.646	10.200	13.232	14.648	-31.562	8,0	49,0
2005/06	360.000	85.000	3.600	577.650	356.400	221.250	558.460	534.990	11.890	11.580	16.580	2.610	---	63,8
2006/07	417.600	99.100	4.180	581.400	413.420	167.980	580.030	555.320	11.270	13.440	16.790	-15.420	---	71,3
2007/08	388.800	93.900	3.888	621.276	384.912	236.364	636.651	612.874	11.268	12.510	20.948	-36.324	8,7	60,5
2008/09	451.995	99.500	4.520	631.096	447.475	183.621	591.436	556.993	19.900	14.543	36.494	3.165	7,8	75,7
2009/10	450.000	96.754	4.500	781.692	445.500	336.192	736.347	702.517	19.351	14.479	40.463	4.882	9,7	60,5
2010/11	516.000	99.000	5.160	786.107	510.840	275.267	563.376	526.974	19.800	16.602	105.874	116.857	7,2	90,7
2011/12	540.000	99.400	5.400	693.349	534.600	158.749	734.131	696.877	19.880	17.375	91.783	-132.565	9,3	72,8
2012/13	528.000	119.725	5.280	739.776	522.720	217.056	601.296	569.941	14.367	16.988	46.412	92.068	7,5	86,9
2013/14	540.000	110.592	5.400	854.814	534.600	320.214	667.701	637.055	13.271	17.375	34.770	152.343	8,3	80,1
2014/15	498.000	110.884	4.980	785.683	493.020	292.663	754.189	724.860	13.306	16.023	39.589	-8.095	9,3	65,4
2015/16	552.000	115.856	5.520	745.356	546.480	198.876	781.757	750.094	13.903	17.761	61.254	-97.655	9,5	69,9
2016/17	552.000	116.056	5.520	790.339	546.480	243.859	781.861	750.174	13.927	17.761	67.799	-59.321	9,4	69,9
2017/18	540.000	109.560	5.400	861.386	534.600	326.786	795.019	764.497	13.147	17.375	58.751	7.616	9,5	67,2
2018/19*	564.000	120.142	5.640	945.027	558.360	386.667	807.039	774.475	14.417	18.147	202.892	-64.904	9,4	69,2
2019/20	600.000	126.419	6.000	823.432	594.000	229.432	699.863	665.388	15.170	19.305	37.231	86.338	8,0	84,9
2020/21	588.000	125.398	5.880	983.179	582.120	401.059	716.601	678.263	15.048	23.290	224.333	42.245	8,1	81,2
2021/22	600.000	129.491	6.000	894.920	594.000	300.920	788.317	745.604	17.093	25.620	273.720	-167.117	8,8	75,4

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 04.09.2023) *Dış ticaret verileri, 2018/19 piyasa yılından itibaren "Genel Ticaret Sistemi" ne göre verilmiştir.

Sezonlar çeltik ve pirinç için 1 Eylül- 31 Ağustos tarihleri baz alınmıştır.

HS: 1006 (Pirinç); HS: 100610 (çeltik), HS: 100620 (kavuzu çıkarılmış (kahverengi) pirinç), HS: 100630 (yarı veya tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç), HS: 100640 (kırık pirinç) GTİP kodları alınmıştır.

Ek Tablo 5. Türkiye’de illere göre çeltik verimi (kg/da)

İller	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Amasya	690	755	800	820	873	846	818	940	962	952
Karabük	888	1006	900	868	849	798	867	847	871	904
Kırklareli	987	876	909	884	884	821	841	773	844	876
Ankara	1057	1101	1031	1061	1019	963	674	893	726	857
Çanakkale	841	755	805	804	872	845	842	803	798	840
Balıkesir	870	886	774	820	804	765	764	764	735	834
Edirne	887	906	900	819	874	846	842	799	823	810
Çorum	796	834	831	811	818	755	844	837	810	806
Bursa	848	861	839	811	826	795	769	779	793	795
İstanbul	767	750	760	755	788	752	748	740	799	770
Sinop	613	657	656	653	638	665	627	723	704	762
Samsun	851	715	818	824	802	738	743	806	732	755
Kırıkkale	641	654	700	673	679	658	697	681	726	738
Tokat	760	801	811	778	786	708	725	723	747	735
Düzce	631	663	786	743	748	647	667	699	724	707
Çankırı	602	763	763	755	704	664	708	710	708	670
Kastamonu	779	856	856	825	831	804	818	769	744	667
Mersin	932	780	700	771	776	752	816	797	630	666
Tekirdağ	393	--	--	--	--	--	--	470	494	619
Iğdır	521	--	698	680	693	681	648	641	640	525
Artvin	366	--	--	--	--	--	--	552	544	522
Hatay	344	403	402	386	195	151	145	188	214	522
Mardin	444	433	429	379	400	367	400	383	434	476
Bolu	480	494	487	468	475	468	470	458	434	457
Diyarbakır	493	--	450	434	383	375	413	328	423	398
Kahramanmaraş	572	--	--	--	563	540	433	493	484	357
Şanlıurfa	--	--	--	--	--	--	--	--	--	332
Hakkari	180	288	291	218	195	339	346	322	438	264
Adana	635	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Adıyaman	--	--	--	286	--	--	--	--	--	--
Bingöl	429	282	280	260	252	244	433	400	--	--
Bitlis	384	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Erzurum	--	--	--	--	--	--	--	564	562	--
Osmaniye	--	600	602	602	599	--	--	--	--	--
TÜRKİYE	814	764	794	793	822	782	791	782	772	788

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 12.09.2023)

Ek Tablo 6. Türkiye’de illere göre çeltik ekilen alanlar (hektar)

İller	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Edirne	43.040	46.154	48.047	46.730	45.685	48.593	51.261	49.418	51.556	45.480
Samsun	14.413	16.038	14.982	15.630	16.597	18.056	18.436	19.739	20.931	18.883
Balıkesir	12.971	16.302	14.997	14.992	14.438	15.292	15.860	16.474	17.170	17.286
Çanakkale	11.348	6.391	11.052	10.744	8.237	8.347	11.024	11.228	12.109	12.046
Çorum	7.726	6.813	6.235	6.454	6.913	7.595	7.531	7.641	7.388	7.077
Çankırı	2.470	2.222	1.979	2.302	2.212	2.345	2.470	2.945	3.071	4.085
Tekirdağ	3.100	3.558	3.818	4.149	944	3.878	4.709	2.607	2.552	2.855
Sinop	3.960	3.821	3.883	4.079	4.132	4.208	4.310	4.407	3.809	2.805
Bursa	2.500	2.450	2.283	2.647	2.572	2.771	2.502	2.493	2.638	2.286
Kırklareli	2.611	2.250	2.651	2.600	2.083	2.545	2.109	1.799	2.039	1.666
Mersin	369	--	982	1.129	1.199	1.447	1.364	1.374	1.474	1.373
Kastamonu	855	905	911	954	1.022	1.110	1.150	1.150	1.160	1.145
Diyarbakır	1.969	2.134	1.748	1.386	1.353	1.587	1.491	1.569	973	905
Kırıkkale	440	620	510	478	350	500	500	500	515	525
Şanlıurfa	1.400	--	609	579	600	600	420	448	515	485
İstanbul	300	290	271	280	290	290	290	290	290	390
Ankara	76	106	113	135	110	200	200	222	244	249
Tokat	130	112	105	118	100	100	115	150	200	210
Düzce	265	240	229	229	220	218	226	132	152	197
Amasya	175	175	164	159	124	124	127	200	188	170
Hatay	44	--	--	--	--	--	--	114	152	132
Kahramanmaraş	9	9	8	3	3	3	3	6	21	70
Mardin	120	--	--	--	150	162	162	162	162	60
Karabük	36	35	40	46	39	46	45	45	45	47
Bolu	47	17	18	17	19	23	24	23	35	35
Hakkari	61	150	140	125	130	70	60	40	45	28
Siirt	--	--	--	--	--	--	--	--	--	25
Artvin	37	--	--	--	--	--	--	13	13	9
Adana	43	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Adıyaman	--	--	--	1	--	--	--	--	--	--
Bingöl	66	72	61	61	25	32	30	7	--	--
Erzurum	13	--	--	--	--	--	--	--	--	--
İğdır	--	--	--	--	--	--	--	205	45	--
Osmaniye	--	22	21	28	15	--	--	--	--	--
Toplam	110.592	110.884	115.856	116.056	109.560	120.142	126.419	125.398	129.490	120.523

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 17.09.2023)

Ek Tablo 7. Türkiye’de illere göre çeltik üretimi (ton)

İller	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Edirne	361.918	331.423	386.907	375.850	398.534	410.681	431.658	396.993	411.525	382.189
Samsun	122.710	114.698	122.600	128.715	133.038	133.221	137.069	159.147	153.120	142.480
Balıkesir	99.467	122.276	113.994	113.121	113.829	114.939	118.620	121.935	137.187	133.136
Çanakkale	90.295	53.284	91.880	87.115	67.357	63.049	93.020	93.933	98.124	97.034
Çorum	65.523	58.659	52.298	52.321	57.076	60.354	57.904	59.493	58.579	56.243
Çankırı	14.860	16.961	15.103	17.387	15.580	15.575	17.482	20.912	21.747	27.372
Sinop	34.434	33.834	30.048	33.459	33.217	32.172	32.943	33.677	27.918	23.388
Tekirdağ	28.899	27.744	26.723	31.997	7.329	29.151	38.444	20.778	16.070	19.002
Bursa	18.993	19.618	18.507	20.604	20.212	19.607	18.137	18.015	19.709	16.808
Kırklareli	25.769	19.713	24.110	22.981	18.405	20.894	17.745	13.906	17.207	14.601
Kastamonu	5.239	5.951	5.975	6.227	6.521	7.377	7.207	8.316	8.129	8.645
Mersin	1.920	--	6.854	7.679	8.308	9.847	8.847	8.814	9.436	7.215
Kırıkkale	4.649	6.828	5.256	5.065	3.567	4.816	3.368	4.464	3.738	4.501
Diyarbakır	9.450	10.548	8.514	6.487	6.427	7.421	7.015	7.187	4.228	4.138
İstanbul	2.337	2.481	2.321	2.309	2.410	2.333	2.372	2.229	2.158	2.601
Ankara	670	960	1.019	1.107	961	1.691	1.684	1.770	2.003	2.012
Şanlıurfa	6.902	--	2.736	2.511	2.300	2.252	1.735	1.471	2.177	1.928
Amasya	1.208	1.321	1.310	1.305	1.081	1.047	1.041	1.880	1.809	1.619
Tokat	833	732	734	794	679	658	802	1.022	1.452	1.550
Düzce	1.672	1.590	1.801	1.699	1.646	1.407	1.503	920	1.100	1.390
Hatay	173	--	--	--	--	--	--	533	751	814
Karabük	317	352	362	402	331	367	390	381	392	425
Kahramanmaraş	40	39	36	11	12	11	12	23	89	333
Mardin	686	--	--	--	844	875	702	799	784	214
Hakkari	208	604	565	484	146	98	87	75	96	141
Bolu	85	49	53	37	36	78	83	74	151	91
Siirt	--	--	--	--	--	--	--	--	--	83
Artvin	137	--	--	--	--	--	--	69	68	47
Adana	275	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Adıyaman	--	--	--	4	--	--	--	--	--	--
Bingöl	283	203	170	158	63	79	130	28	--	--
Erzurum	48	--	--	--	--	--	--	--	--	--
İğdır	--	--	--	--	--	--	--	1.156	253	--
Osmaniye	--	132	124	171	91	--	--	--	--	--
Toplam	900.000	830.000	920.000	920.000	900.000	940.000	1.000.000	980.000	1.000.000	950.000

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 17.09.2023)

Ek Tablo 8. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç* ihracat miktarı (kg)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Suriye	129.644.898	213.966.987	212.605.798	76.240.272	70.950.630	46.042.263	62.054.208	70.472.474	72.936.413	67.254.048
Ukrayna	7.825.000	-	1.920	18.000	1.521.513	859.300	15.487.636	3.694.436	50.107.150	34.879.610
Irak	30.315.512	87.573.981	89.549.267	129.951.309	55.098.994	37.392.925	62.588.964	45.296.463	17.417.361	13.347.770
Suudi Arabistan	1.050.898	750.750	1.000.000	2.379.353	123.830	391.000	985.080	375.174	52.000	12.760.220
İsrail	12.580.083	8.474.024	2.529.260	4.730.700	5.822.848	5.800.816	10.254.786	7.985.133	13.836.244	12.624.284
Lübnan	32.806.593	33.380.080	23.814.200	23.476.375	13.748.463	3.226.868	15.915.949	15.100.467	13.660.371	12.089.526
Cezayir	2.490.098	410.589	-	650.000	25.000	50.000	277.058	620.915	1.453.108	8.879.520
Arnavutluk	1.275.368	342.604	2.700	450.960	2.001.010	324.460	509.472	2.161.799	4.723.387	6.621.266
Birleşik Krallık	398.537	222.168	1.334.830	6.154.185	324.660	2.527.565	8.769.797	4.450.055	8.056.942	6.436.944
Belçika	1.880.210	4.538.190	4.940.218	1.991.108	2.900.597	7.373.374	2.726.287	8.243.948	15.238.003	6.203.116
Diğer	75.988.269	66.057.757	35.306.220	48.130.563	80.908.540	86.350.613	55.398.940	54.043.811	59.363.939	51.242.337
Genel Toplam	296.255.466	415.717.130	371.084.413	294.172.825	233.426.085	190.339.184	234.968.177	212.444.675	256.844.918	232.338.641

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 06.10.2023) *yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ihracat miktarlarının toplamı

Ek Tablo 9. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç* ithalat miktarları (kg)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Çin	87.733	399	57.554	43.098.512	151.651.436	163.463.400	260.895.231	162.609.606	156.231.862	226.541.644
Tayland	80.144.377	7.072.905	6.508.374	41.891.650	7.868.555	7.322.974	6.974.529	4.805.970	11.847.629	161.911.468
Hindistan	254.396.141	205.390.782	225.897.826	154.487.250	95.089.761	45.109.193	44.673.461	53.450.177	39.299.152	146.629.167
Vietnam	11.275.028	1.640.963	2.713.233	1.882.403	6.465.723	1.618.832	2.446.421	2.414.210	502.920	50.947.982
Myanmar	3.750.000	2.725.000	1.711.400	250.000	4.219.875	7.075.000	350	-	-	48.726.007
Arjantin	2.174.500	254.404	-	31.500.000	13.358.087	3.298.400	13.592.320	8.252.926	5.220.006	30.556.973
Yunanistan	4.364.100	16.568.364	22.433.673	35.529.080	52.972.875	39.444.300	18.379.250	20.940.764	1.093.715	26.277.894
Uruguay	8.954.500	-	-	5.985.120	13.954.150	10.127.751	27.718.010	25.012.523	45.177.256	14.299.020
İtalya	31.708.518	38.320.883	27.520.725	31.704.349	38.755.749	25.605.815	19.384.118	28.522.913	7.453.423	7.907.450
Pakistan	1.893.537	7.030.277	15.564.635	6.795.884	7.519.573	6.741.020	11.049.368	6.702.171	8.398.619	7.675.015
Diğer	87.240.420	40.707.223	19.835.989	55.985.688	56.365.861	26.302.264	45.139.009	27.283.492	17.753.491	17.334.179
Genel Toplam	485.988.854	319.711.200	322.243.409	409.109.936	448.221.645	336.108.949	450.252.067	339.994.752	292.978.073	738.806.799

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 06.10.2023) *yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat miktarlarının toplamı

Ek Tablo 10. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç* ihracat değerleri (ABD \$)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Suriye	75.402.089	121.248.728	98.905.247	37.383.268	38.535.738	21.050.069	26.120.141	31.239.482	40.219.191	45.504.954
Ukrayna	3.278.640	-	3.632	10.080	777.734	254.851	6.154.640	1.706.089	32.513.305	21.804.871
Suudi Arabistan	677.669	685.421	533.546	1.694.395	70.360	165.630	395.386	164.560	35.204	12.759.023
İsrail	8.239.598	7.550.218	2.071.122	2.672.469	3.945.946	4.069.255	6.924.960	5.612.644	12.203.815	12.530.796
Irak	22.167.667	52.407.728	52.055.698	68.766.348	35.080.353	24.540.471	37.917.312	27.266.535	11.577.832	10.696.846
Lübnan	19.775.016	20.152.771	11.520.291	10.374.694	7.075.600	1.699.596	7.421.013	7.338.582	7.569.218	8.125.202
Cezayir	1.083.020	236.909	-	260.104	14.416	20.000	118.635	330.191	911.116	5.626.510
Arnavutluk	1.040.457	242.286	4.999	316.083	944.178	256.316	260.633	1.088.290	2.871.488	4.525.661
Belçika	1.153.548	2.096.005	2.171.896	1.060.750	1.327.386	3.074.503	1.952.216	3.837.895	7.096.595	4.524.310
Birleşik Krallık	298.758	282.556	601.148	1.933.296	325.177	1.002.143	3.491.732	1.982.135	4.053.360	4.312.206
Libya	356.704	18.975.147	5.536.021	15.080.821	26.777.569	33.247.849	10.708.408	8.198.689	16.940.178	3.799.436
Sudan	34.299	40.594	1.225.790	6.446.828	3.529.069	2.695.939	5.882.663	4.084.025	2.382.827	3.533.568
İspanya	-	-	-	-	683	2.136	2.519	20.588	1.964	2.489.534
Azerbaycan	1.819.935	1.506.750	271.382	211.072	182.587	559.983	1.966.546	349.056	175.989	2.349.517
Özbekistan	-	-	-	3.097	-	370	-	369.400	90	2.165.369
Hırvatistan	-	-	-	-	137	-	1.124.142	1.128.338	1.683.589	1.998.872
Ürdün	2.659.802	18.048.287	2.205.530	266.171	2.668.525	588.054	794.804	4.254.152	1.297.422	1.997.807
Fas	535	-	-	115	238.131	-	1.414.210	1.826.677	1.022.975	1.904.772
ABD	988.540	746.195	775.391	585.380	649.403	757.370	1.079.917	650.268	1.452.350	1.556.393
Bl. Ülke ve Böl.	1.902.648	4.679.319	3.198.366	1.688.466	803.290	1.071.646	678.426	572.843	1.378.598	1.523.514
K.K Türk Cum.	1.719.406	1.481.524	1.292.440	995.858	1.499.203	833.236	959.011	1.086.508	1.749.784	1.488.475
Rusya Fed.	146.504	13.359	4.548	25.575	18.160	1.562	143.791	10.069	17.497	1.267.449
Togo	1.075	-	124	-	105	137	253	712	1.423	1.243.916
Benin	1.913.300	-	108	240	112	-	-	-	1.015	1.242.695
Mısır	272.737	602.828	210.962	2.528	4.462.669	99.264	5.759	1.984.363	1.295.426	811.287
Almanya	114.152	232.400	405.203	366.693	467.861	369.507	953.555	507.642	880.885	668.171
BAE	6.487.104	29.988	54.738	565.951	514.345	281.967	787.128	525.007	1.249.420	649.973
Kuveyt	131.835	162.476	53.626	14.225	174	107.205	109.972	58.517	539.726	509.084
Diğer	20.515.555	5.859.453	7.690.514	5.627.386	8.156.754	7.247.220	4.510.350	5.339.994	5.328.631	5.382.654
Genel Toplam	172.180.593	257.280.942	190.792.322	156.351.893	138.065.665	103.996.279	121.878.122	111.533.251	156.450.913	166.992.865

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 9.03.2023) *yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ihracat değerlerinin dolar cinsinden toplamı

Ek Tablo 11. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre pirinç* ithalat değerleri (ABD \$)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Çin	26.116	298	17.093	17.642.182	62.507.698	65.338.483	102.890.532	72.676.003	90.191.682	148.587.287
Hindistan	124.979.500	92.206.622	89.798.949	74.008.500	51.026.624	23.786.612	25.168.488	27.598.817	20.737.290	95.778.632
Tayland	29.637.215	5.364.826	3.349.993	17.493.216	3.727.856	3.541.463	4.095.356	2.880.536	6.973.263	77.800.698
Arjantin	1.785.865	249.068	-	13.989.729	8.996.705	2.657.473	10.007.770	6.369.267	4.110.029	36.788.846
Vietnam	4.735.633	964.388	1.394.519	900.364	3.649.628	845.789	1.187.859	1.736.952	484.589	33.722.080
Myanmar	1.846.931	1.079.354	642.156	107.500	1.872.445	3.044.051	334	-	-	28.053.660
Yunanistan	3.163.915	10.555.354	10.354.194	15.382.977	28.907.463	24.108.872	11.578.017	13.323.420	754.545	27.690.814
Uruguay	5.957.602	-	-	3.472.355	9.814.333	7.364.545	17.994.601	17.585.493	29.677.903	16.409.484
İtalya	30.544.436	39.386.119	18.725.107	20.896.678	30.796.816	22.749.276	16.991.810	27.157.164	6.694.489	13.863.943
Bulgaristan	3.058.752	5.389.209	4.154.467	6.655.906	6.306.906	3.968.916	1.630.792	608.403	186.599	6.937.539
Pakistan	832.338	2.794.972	5.624.561	2.551.991	2.867.643	1.825.373	4.129.870	1.256.443	3.082.233	3.350.884
Avustralya	-	-	-	-	-	-	-	10	1.511.152	2.563.439
Kamboçya	-	-	323.275	1.026.636	595.555	457.879	956.006	1.267.571	2.414.550	1.561.364
ABD	62.920.627	15.944.132	2.142.254	12.331.519	5.412.594	4.871.910	2.547.752	2.339.611	2.299.947	999.744
Tayvan	-	-	-	-	-	-	2.508.000	98.288	-	643.848
Şili	2.405.557	555.748	-	-	-	-	-	-	-	617.070
Rusya Fed.	985.893	1.326.498	943.617	6.346.150	11.293.705	4.354.915	9.229.972	6.049.397	2.698.702	583.568
İran	312.782	78.521	113.046	35.068	47.553	137.570	706.745	293.458	609.958	407.062
Kuzey Makedonya	-	-	87.155	133.366	105.964	-	-	193.766	44.498	379.644
Japonya	-	412	-	-	-	-	-	2.470	27.131	373.672
İspanya	1.373.876	2.953.704	14.692	226	16.667	-	-	-	-	362.710
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	-	26.400	429.654	194.035
Singapur	-	-	-	-	-	-	18	4	50	170.160
Hollanda	54.960	37.200	32.865	131	10.212	113.304	4.078	14.129	35.718	26.840
Portekiz	1.261.298	603.185	38.567	-	237.757	-	-	114.520	-	23.013
Güney Kore	46.337	52.098	28.778	20.833	27.239	56.126	28.995	969.250	3.704	13.055
Avusturya	-	-	-	262	-	-	-	6	-	3.953
Bangladeş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.576
Diğer	1.466.345	514.810	1.138.326	718.710	6.305.757	3.234.730	8.810.102	5.579.223	2.616.583	1.031
Genel Toplam	277.395.978	180.056.518	138.923.614	193.714.299	234.527.120	172.457.287	220.467.097	188.140.601	175.584.269	497.910.651

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 9.03.2023) *yarı/tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç, kahverengi pirinç ve kırık pirinç ithalat değerlerinin dolar cinsinden toplamı

Ek Tablo 12. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik* ihracat miktarı (kg)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ukrayna	23.000	6.000	-	2.000	-	56.600	43.600	38.440	520	132.000
Bulgaristan	6.000	6.000	6.000	6.000	-	24.000	10.000	41.400	20.000	45.400
Rusya Federasyonu	238.125	258.000	-	538.560	48.000	270.000	82.100	62.025	378.010	40.025
Liberya	1.688	1.110	3.175	2.850	2.476	1.389	6.025	4.380	5.085	8.735
Panama	4.262	3.685	3.375	4.615	4.653	3.881	5.883	5.000	4.650	7.445
Azerbaycan	2.000	-	49.210	2.645	720	-	21.143	3.900	22.480	5.000
Marşal Adaları	3.340	2.070	2.350	1.650	1.602	2.355	2.105	1.895	2.380	2.925
Filipinler	-	200	400	600	200	1.110	3.150	1.215	1.640	2.360
Portekiz	100	205	550	100	501	100	4.748	1.500	1.090	1.730
Singapur	2.200	1.660	2.575	2.550	3.425	2.188	1.775	2.200	450	1.540
Diğer	3.564.655	121.088	20.740.167	3.392.084	63.085	14.290	20.080	14.654	30.430	10.475
Genel Toplam	3.845.370	400.018	20.807.802	3.953.654	124.662	375.913	200.609	176.609	466.735	257.635

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 06.10.2023) *çeltik (kavuz içinde bulunan) ihracat miktarı (kg)

Ek Tablo 13. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik* ithalat miktarı (kg)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Bulgaristan	14.796.890	11.851.690	13.271.110	8.651.930	22.970.604	29.453.804	46.873.606	27.874.665	2.858.670	43.973.215
Rusya Federasyonu	39.965.019	132.646.960	55.817.871	51.163.733	29.022.973	47.272.820	28.476.090	70.000.580	10.971.540	9.295.240
Yunanistan	743.480	3.099.702	509.660	8.312.677	10.259.000	10.724.460	42.281.830	3.150.002	-	2.926.990
Vietnam	7.160	9.900	18.000	33.500	18.000	21.000	32.500	20.888	25.030	27.250
Pakistan	11.669	33.486	769	4.950	4.101	3.950	3.000	2.750	3.550	7.256
İtalya	35.500	44.000	47.000	205.000	139.800	94.650	5.540.586	41.209	30.503	4.000
Almanya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	175
Tayland	4.481	5.320	1.000	1.350	6.305	2.857	549	200	460	100
Kotdivuar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Güney Kore	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Diğer	234.400.913	148.250.445	29.315.010	126.686.509	3.266.887	4.026	55.043.627	2.709.318	7.507	3
Genel Toplam	289.965.112	295.941.503	98.980.420	195.059.649	65.687.670	87.577.567	178.251.788	103.799.612	13.897.260	56.234.243

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 06.10.2023) *çeltik (kavuz içinde bulunan) ithalat miktarı (kg)

Ek Tablo 14. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik* ihracat değerleri (ABD \$)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Ukrayna	20.450	7.500	-	1.800	-	28.752	21.437	18.011	1.413	132.000
Bulgaristan	9.388	8.675	7.889	6.460	-	17.530	8.701	42.589	12.534	68.079
Rusya Federasyonu	184.876	172.305	-	93.260	32.550	74.991	58.291	49.422	221.993	40.521
Liberya	3.337	2.348	4.362	3.509	3.360	1.562	6.882	6.070	8.492	16.198
Panama	8.856	7.762	4.697	7.157	8.190	5.558	7.401	6.635	7.276	11.985
Azerbaycan	3.400	-	56.008	2.785	1.004	-	23.887	1.935	8.531	8.375
Marşal Adaları	6.922	4.433	3.376	1.785	2.338	2.598	2.466	2.514	3.030	4.662
Filipinler	-	280	465	920	165	1.584	3.419	1.851	2.807	3.570
Portekiz	216	578	600	175	708	100	5.124	1.882	1.979	3.303
Singapur	4.085	3.745	3.810	3.724	4.059	2.365	1.839	2.787	745	2.701
Malta	2.745	1.378	2.025	1.001	255	-	739	1.754	2.340	2.070
Antigua ve Barbuda	217	246	494	111	511	335	592	528	1.776	2.029
Cayman Adaları	-	-	1.362	-	510	-	545	1.055	480	1.836
Almanya	8.967	-	1.415	-	3.723	-	885	3.512	2.175	1.740
Malezya	-	-	-	-	116	170	-	-	-	1.205
Vietnam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.004
St. Kitts ve Nevis	-	-	-	-	-	-	-	-	628	1.002
Birleşik Krallık	2.117	788	390	-	455	540	-	735	92	560
Bahamalar	1.351	2.226	670	-	563	603	-	-	412	553
Letonya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	530
Danimarka	920	790	2.104	1.017	1.345	169	942	396	109	453
Hong Kong	4.865	1.910	3.258	4.151	3.443	2.364	3.226	3.867	1.123	340
Hırvatistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	330
Suudi Arabistan	-	320	-	165	1.530	-	-	-	-	330
Gabon	-	-	-	-	-	-	-	-	157	300
Vanuatu	-	692	-	-	-	-	315	-	60	250
Hollanda	488	810	324	2.495	1.556	1.115	863	833	17	217
Yunanistan	629	100	-	-	598	6.568	128	287	142	214
Diğer	1.833.481	159.189	7.752.682	1.204.754	73.101	7.646	11.852	5.814	23.612	1.056
Genel Toplam	2.097.310	376.075	7.845.931	1.335.269	140.080	154.550	159.534	152.477	301.923	307.413

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 06.10.2023) *çeltik (kavuz içinde bulunan) ihracat değerleri (ABD Doları)

Ek Tablo 15. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla ülkelere göre çeltik* ithalat değerleri (ABD \$)

Ülkeler	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Bulgaristan	5.956.627	4.576.577	3.911.325	2.201.701	7.682.199	10.007.043	19.109.319	14.593.906	1.029.012	28.806.679
Rusya Federasyonu	15.395.488	56.813.142	17.677.631	14.785.482	9.575.543	17.435.942	10.024.300	28.203.594	4.851.955	3.293.198
Yunanistan	290.815	1.263.850	159.938	2.346.549	4.094.382	4.313.397	17.252.614	1.385.107	-	1.864.379
Vietnam	7.424	8.178	10.323	22.118	12.633	15.001	23.490	19.907	26.021	23.242
Pakistan	14.390	23.022	501	4.362	5.267	3.860	3.156	3.307	4.464	9.979
İtalya	68.505	61.129	72.423	230.904	167.619	92.274	3.390.933	43.564	31.338	8.324
Almanya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	261
Tayland	6.000	5.339	880	1.202	4.357	1.490	376	174	602	178
Singapur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62
Güney Kore	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Kotdivuar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Hindistan	266.996	30.017	-	270	29.992	611	673	-	5.580	3
ABD	90.613.382	39.009.647	8.379.781	40.602.992	-	-	17.843.244	-	-	-
Azerbaycan	-	-	-	-	-	-	-	31	-	-
Bangladeş	-	120	-	-	-	-	-	-	-	-
Brezilya	121	13.072.689	-	-	981.711	-	8.470.756	-	-	-
Çin	-	-	-	-	-	303	-	-	-	-
Endonezya	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-
Filipinler	-	502	-	142	103	-	-	13	-	-
Gürcistan	18.068	12.836	-	-	-	-	-	-	-	-
Hollanda	-	-	-	-	-	1.942	-	5	5	-
İran	-	27.609	-	-	-	-	-	-	-	-
İspanya	5.822.930	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kazakistan	37.300	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzey Makedonya	5.641	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laos	-	-	-	-	-	-	-	279	-	-
Paraguay	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Portekiz	16.230.423	9.276.673	3.263.480	4.159.629	-	-	-	-	-	-
Romanya	348.979	-	-	-	-	-	1.007.425	-	-	-
Ukrayna	1.554.289	581.718	-	-	-	-	-	1.057.446	-	-
Uruguay	-	-	-	228	93.600	-	-	-	-	-
Genel Toplam	136.637.378	124.763.048	33.476.282	64.355.579	22.647.406	31.871.863	77.126.297	45.307.335	5.948.977	34.006.327

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Genel Ticaret Sistemi (Erişim tarihi: 06.10.2023) *çeltik (kavuz içinde bulunan) ithalat değerleri (ABD Doları)

Ek Tablo 16. Türkiye’de piyasa yılları itibarıyla üretici* ve tüketici fiyatları (TL/kg)

	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Ortalama
2014/15													
Çeltik üretici	1,71	1,87	1,86	1,82	1,83	1,86	1,80	1,74	1,74	1,66	1,62	1,76	1,77
Pirinç tüketici	6,60	6,55	6,68	6,75	6,75	6,76	6,77	6,72	6,70	6,63	6,55	6,54	6,67
2015/16													
Çeltik üretici	1,71	1,70	1,60	1,54	1,54	1,52	1,48	1,45	1,48	1,48	1,48	1,54	1,54
Pirinç tüketici	6,51	6,45	6,45	6,47	6,48	6,41	6,33	6,27	6,21	6,14	6,11	6,10	6,33
2016/17													
Çeltik üretici	1,64	1,55	1,54	1,62	1,72	1,81	1,85	1,86	1,84	1,90	1,89	1,88	1,76
Pirinç tüketici	6,07	6,09	6,14	6,23	6,30	6,58	6,84	6,92	6,95	7,01	7,07	7,11	6,61
2017/18													
Çeltik üretici	1,97	2,09	2,14	2,20	1,99	2,18	2,17	2,20	2,26	2,31	2,41	2,47	2,20
Pirinç tüketici	7,14	7,20	7,57	7,86	7,73	7,76	7,80	7,82	7,85	8,07	8,32	8,47	7,80
2018/19													
Çeltik üretici	2,58	2,74	2,62	2,67	2,72	2,78	2,87	3,05	3,08	3,22	3,24	3,07	2,89
Pirinç tüketici	8,81	9,14	9,30	9,39	8,43	8,77	8,81	8,93	9,19	9,28	9,46	9,47	9,08
2019/20													
Çeltik üretici	3,16	3,09	3,24	3,31	3,44	3,57	3,54	3,83	3,81	3,92	3,77	3,70	3,53
Pirinç tüketici	9,50	9,43	9,43	9,56	9,66	9,70	9,86	10,23	10,54	10,80	10,79	10,75	10,02
2020/21													
Çeltik üretici	3,93	4,25	4,38	4,43	4,50	4,40	4,21	4,09	3,90	4,02	4,03	4,04	4,18
Pirinç tüketici	10,83	11,34	11,95	12,65	12,80	12,81	12,8	12,87	12,91	12,96	12,95	12,98	12,49
2021/22													
Çeltik üretici	4,19	4,38	4,58	5,33	5,53	5,91	6,25	7,71	8,24	9,85	11,20	11,97	7,09
Pirinç tüketici	13,01	12,81	13,04	14,83	14,83	15,14	15,18	16,60	-	-	-	-	14,43
2022/23													
Çeltik üretici	13,22	14,46	15,12	15,38	15,65	15,33	16,13	16,77	17,72	18,32	18,23	18,46	16,23

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 17.10.2023) * Çeltik üretici fiyatları; Eylül 2011-Aralık 2013 arası Tarım-ÜFE NACE Rev.1 (2003=100); Ocak 2014-Aralık 2015 arası Tarım-ÜFE NACE Rev.2 (2010=100); Ocak 2016-Ağustos 2022 arası Tarım-ÜFE NACE Rev.2 (2015=100). Sezonlar çeltik ve pirinç için 1 Eylül- 31 Ağustos tarihleri baz alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Agricities, 2022. <https://www.agricities.com/n/-ccedil-eltik-hasadi-21bk-26-09-2022>.
- Aktoprak, S. 2019. Edirne İlindeki Sulama Kooperatiflerinin Ekonomik Yapısı ve Kooperatif – Ortak İlişkilerinin Analizi. T.C. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Tekirdağ, 2019. <https://acikerisim.nku.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.11776/3454/0065868.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Anonim, 2021. <https://canakkale.tarimorman.gov.tr/Haber/492/Damlaya-Damlaya-Celtik-Olur-Projesinde-Celtikler-Yesermeye-Basladi>.
- Anonim, 2022a. <https://canakkale.tarimorman.gov.tr/Haber/570/Damlaya-Damlaya-Celtik-Olur>.
- Anonim, 2022b. <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/5440/Turkiyede-Celtik-Uretimi-1-Milyon-Tona-Cikti>.
- Anonim, 2023a. <https://www.tarimdunyasi.net/2023/09/05/celtik-ureticisi-hasat-oncesi-endiseli/>.
- Anonim, 2023b. <https://www.dunya.com/sectorler/gida/pirincteki-tuketim-dususu-piyasayi-yavaslatiyor-haberi-709448>.
- Anonim, 2023c. <http://www.edirneyenigun.com/haber/47927/edirne-icin-buyuk-kayip.html>.
- Anonim, 2023d. <https://www.dunya.com/sectorler/tarim/edirnede-celtik-rekoltesinin-bu-yil-dusuk-olmasi-bekleniyor-haberi-710083>.
- DSİ, 2020. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, <https://www.dsi.gov.tr/Haber/Detay/989>.
- DSİ, 2021. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, <https://www.dsi.gov.tr/Haber/Detay/2697>.
- DSİ, 2023. 2022 Faliyet Raporu. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/6PDDE+DSI_2022_Yili_Faal_Rap_.pdf
- EST, 2020. EST:FAO Rice Price Update (September-2020).
- FAO, 2021. Biannual Report On Global Food Markets. Food Outlook Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, 2021. <https://www.fao.org/3/cb7491en/cb7491en.pdf>.
- FAO, 2022a. Biannual Report On Global Food Markets, Food Outlook Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, June 2022. <https://www.fao.org/3/cb9427en/cb9427en.pdf>.
- FAO, 2022b. Biannual Report On Global Food Markets, Food Outlook Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, November 2022. <https://www.fao.org/3/cc2864en/cc2864en.pdf>.
- FAO, 2023a. FAO pirinç fiyatları endeksi (2014-2016=100). <https://www.fao.org/markets-and-trade/commodities/rice/fao-rice-price-update/en/>.
- FAO, 2023b. Seçili çeşitlerde uluslararası pirinç fiyatları. <https://fpma.fao.org/giews/fpmat4/#/dashboard/tool/international>.

FAO, 2023c. Biannual Report On Global Food Markets, Food Outlook Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, June 2023. <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc3020en>.

Özçelebi, M. A. & Yılmaz, C. (2020). Samsun'da Çeltik Üretimi ve Pirinç İmalat Sanayi. Kesit Akademi Dergisi , 6 (24) , 324-349 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/58243/840841>.

Taşlıgil, N. & Şahin, G. (2011). Türkiye'de Çeltik (Oryza Sativa L.) Yetiştiriciliği ve Coğrafi Dağılımı. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (6) , 182-203 . DOI: 10.14520/adyusbd.105.

TMO, 2021. Toprak Mahsülleri Ofisi Genel Müdürlüğü, Hububat Sektör Raporu, 2020.

TMO, 2022. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, 84. Hesap Dönemi Faaliyet Raporu 2021. <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/maliisler/2021faaliyetraporu.pdf>.

TMO, 2023a. Toprak Mahsülleri Ofisi Genel Müdürlüğü, <https://www.tmo.gov.tr/kurum-haber/791/tmo-celtik-alimlarina-basliyor#:~:text=%C3%87eltik%20hasad%C4%B1%20Eyl%C3%BC%20ay%C4%B1n%C4%B1n%20ikinci,bin%20ton%20olaca%C4%9F%C4%B1%20tahmin%20edilmektedir>.

TMO, 2023b. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, 85. Hesap Dönemi Faaliyet Raporu <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/maliisler/2022faaliyetraporu.pdf>.

TOB, 2022. “2021 İdare Faaliyet, Raporu”, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakan%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/TOB%202021%20YILI%20%C4%B0DARE%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf.

TOB, 2023. “2022 Yılı İdare Faaliyet Raporu” Tarım ve Orman Bakanlığı, Şubat, 2023.

TÜİK, 2023a. Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarim-Urunleri-Uretici-Fiyat-Endeksi-Eylul-2022-37262>.

TÜİK, 2023b. Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Eylul-2021-33870>.

TÜİK, 2023c. Türkiye İstatistik Kurumu, Tarım İstatistikleri, Dış Ticaret İstatistikleri ve Fiyat İstatistikleri Veritabanları, Eylül, 2023.

TÜİK, 2023d. Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Urun-Denge-Tabloları-2022-49456>.

TÜİK, 2023e. Türkiye İstatistik Kurumu <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>.

TÜİK, 2023f. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (2015=100) madde fiyatları (TL). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarim-Urunleri-Uretici-Fiyat-Endeksi-Temmuz-2023-49740>.

UHK, 2011. Ulusal hububat konseyi çeltik raporu, Aralık, 2011. http://uhk.org.tr/dosyalar/UHK_celtikraporu.pdf.

USDA, 2023. Foreign Agricultural Service; Production, Supply and Distribution Database, 2023.